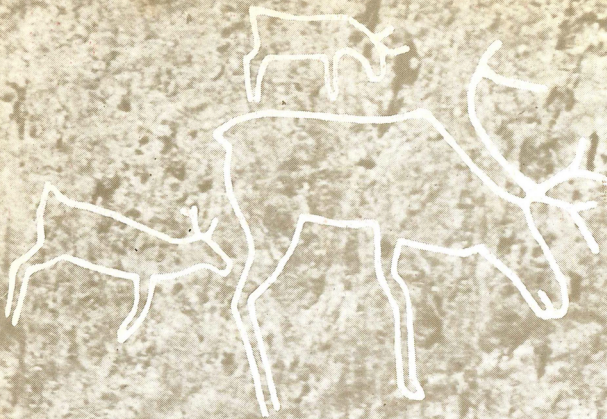

VILTRAPPORT 17

Jakt i Nordre Øyeren Brukerundersøkelse 1979

Tor Punsvik

**DIREKTORATET FOR VILT OG FERSKVANNSFISK
TRONDHEIM 1981**

VILTRAPPORT

1. *Hagen, Y.:* Havørn og kongeørn i Norge. En utredning om de to ørnearterenes status i vårt land ca. 1972/73 samt om ørneskadeproblemet 1976.
2. *Myrberget, S. (red.):* Viltforskningsprosjekter ved Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk. 1976.
3. *Myrberget, S. og O. J. Sørensen:* Jakt og fangst i Kautokeino og Alta, Finnmark, 1977.
4. *Myrberget, S. (red.):* Foredrag fra Nordisk Viltforskerkongress 1976. 1977.
5. *Myrberget, S. (red.):* Foredrag fra Nordisk Skogsfuglsymposium 1976. 1977.
6. *Karlsen, S.:* Tap av bufe og rein og våre ørners forhold til disse dyra. 1978.
7. *Kvam, T.:* Jervesporing i Snøhetta – Rondane våren 1979. 1979.
8. *Sørensen, O. J., Stokseth, P. Aa. og Kristiansen, A.:* Viltundersøkelser ved orienteringsarrangementet SOLO 78. 1979.
9. *Myrberget, S. (red.):* De store rovdyr i Norden: NKV's møte Songli 1978. 1979.
10. *Heggberget, T. M. (red.):* Måker og kråkefugl i Norden: NKV's møte om fugl og avfall 1979. 1980.
11. *Ellefsen, S.:* Bjørn (Brunbjørn), *Ursus arctos*, i Norge 1980.
12. *Fremming, O. R.:* Kongeørn i Norge, 1980.
13. Utredning om forvaltning av bjørn i Finnmark, 1980.
14. *Ellefsen, S.:* Jerv, ulv og gaupe i Norge, 1980.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk
VILTFORSKNINGEN

JAKT I NORDRE ØYEREN -
BRUKERUNDERSØKELSE 1979

Av
TOR PUNSVIK
Storåsvn. 27b
Oslo 12

INNHold

	SIDE
1. Innledning	3
2. Områdebeskrivelse	4
3. Opprettelse av Nordre Øyeren naturreservat og prøveordning for jakt	14
4. Bruken av Nordre Øyeren	23
5. Jakta i Nordre Øyeren 1979	28
6. Annen jaktutøvelse i Rælingen og Fet	33
7. Spørreundersøkelsen - jakt	35
8. Resultatet av spørreundersøkelsen	38
9. Konklusjon	55
10. Sammendrag	56
11. Litteratur	62

FORORD

Som en del av den forsøksordning for jakt i Nordre Øyeren naturreservat som Miljøverndepartementet opprettet i 1979, påtok Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk (DVF) seg å utrede jaktinteressene i området.

En spørreundersøkelse blant jegerne ble foretatt i forbindelse med jakta i 1979. Det ble også foretatt en kartlegging av jaktas omfang. Materialet er sammenfattet i en jaktrapport.

Vit.kons. Odd Kjos-Hanssen ved Reguleringsundersøkelsene, DVF hadde ansvaret for utarbeidelsen av spørreskjema. Reguleringsundersøkelsene har i samarbeid med Ola Kindset ved Universitetet i Trondheim stått for EDB-behandlingen.

Det faglige ansvaret for behandlingen av spørreundersøkelsen, og likeså jegerrapportene er tillagt DVF Viltforskningen ved vit.leder Svein Myrberget.

Undertegnede har i tidsrommet 1/11-31/12 1980 vært engasjert som førstesekretær ved Viltforskningen til å behandle materialet og skrive rapporten. Den korte tid til rådighet har begrenset en dyperegående behandling. Rapporten er skrevet på maskin av Jorunn Pettersen.

Foruten til overnevnte personer vil jeg også rette en takk til jegerne som har deltatt og de personer som forøvrig har bistått med råd og opplysninger.

Trondheim, mars 1981

Tor Punsvik

1. INNLEDNING

Ved Kongelig resolusjon av 5. desember 1975 ble Nordre Øyeren naturreservat opprettet, og det ble samtidig innført midlertidig jaktforbud i området.

Etter lengre diskusjon innførte Miljøverndepartementet høsten 1979 en prøveordning for jakt i naturreservatet.

Under saksgangen ble det fra jegerorganisasjoner og DVF påpekt at jegernes interesser var dårlig utredet. En ønsket derfor å få nærmere rede på betydningen av regulert jakt i området. For å belyse dette er det foretatt en spørreundersøkelse blant samtlige jegere i 1979. En har også forsøkt å klarlegge de interesser andre brukergrupper har i området. Dessuten er konfliktene nærmere belyst.

En jaktrapport er utarbeidet på grunnlag av jegernes opplysninger om jaktutbytte, løste skudd, lokalisering og omfang av jakta i 1979 i reservatet.

Bakgrunns materialet er i første rekke hentet fra offentlige dokumenter, samt utkast til skjøtselsplan for området.

Formålet med undersøkelsene er å:

1. Foreta en kartlegging av jakta over tid og sted samt registrere jaktuttaket.
2. Belyse jaktinteressene i området ut fra den enkelte jegers svar og andre data.
3. Gi sosiologiske og geografiske opplysninger om jegere i Nordre Øyeren i 1979.
4. Sammenligne jegerne i Nordre Øyeren med jegerne i en annen kommune, Leksvik i Nord-Trøndelag.

Undersøkelsene er ikke ment å være et argument for eller imot jakt i Nordre Øyeren naturreservat.

Spørsmålstillingene er nær identiske med de DVF Reguleringsundersøkelsene nytter i forbindelse med forundersøkelser ved vannkraftutbygging og ved vurdering av verneverdi for de 10-års vernede vassdrag.

2. OMRÅDEBESKRIVELSE

2.1. Beliggenhet, størrelse og avgrensning

Innsjøen Øyeren har et areal på 88 km² fordelt på kommunene Skedsmo, Rælingen, Fet og Enebakk i Akershus, samt Trøgstad og Spydeberg i Østfold (se Fig. 1). Nordre Øyeren naturreservat er totalt 62,6 km², hvorav 7,5 km² land, og ligger i sin helhet i Akershus fylke.

Naturreservatet ligger hovedsakelig i Rælingen, Fet og Enebakk kommuner. I de 2 førstnevnte er et deltaområde dannet ved tilføpene av Glomma, Leira og Nitelva, se Fig. 2 og 3.

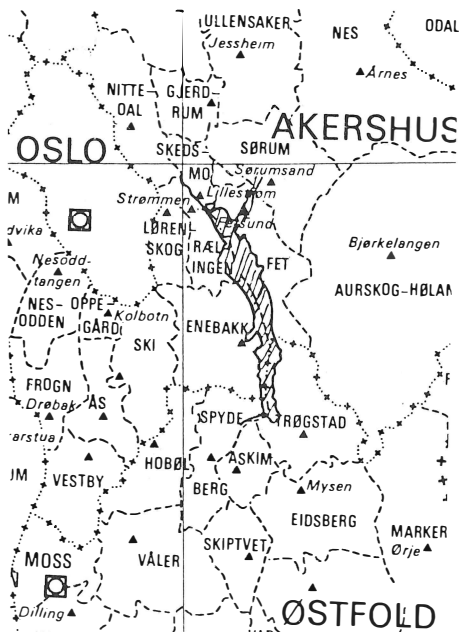

Fig. 1. Øyerens geografiske beliggenhet.

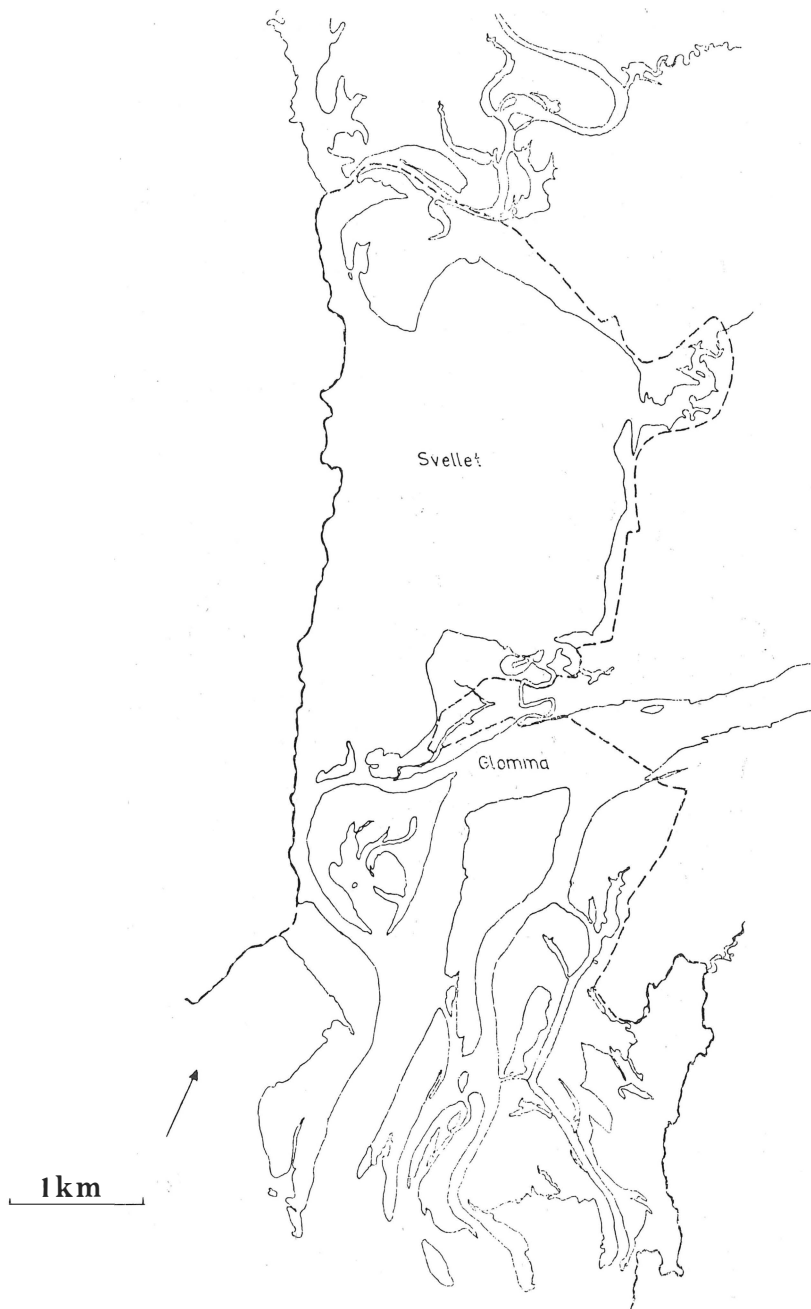

Fig. 2. Svellet og deltaområdet i de nordlige deler av Nordre Øyeren naturreservat.

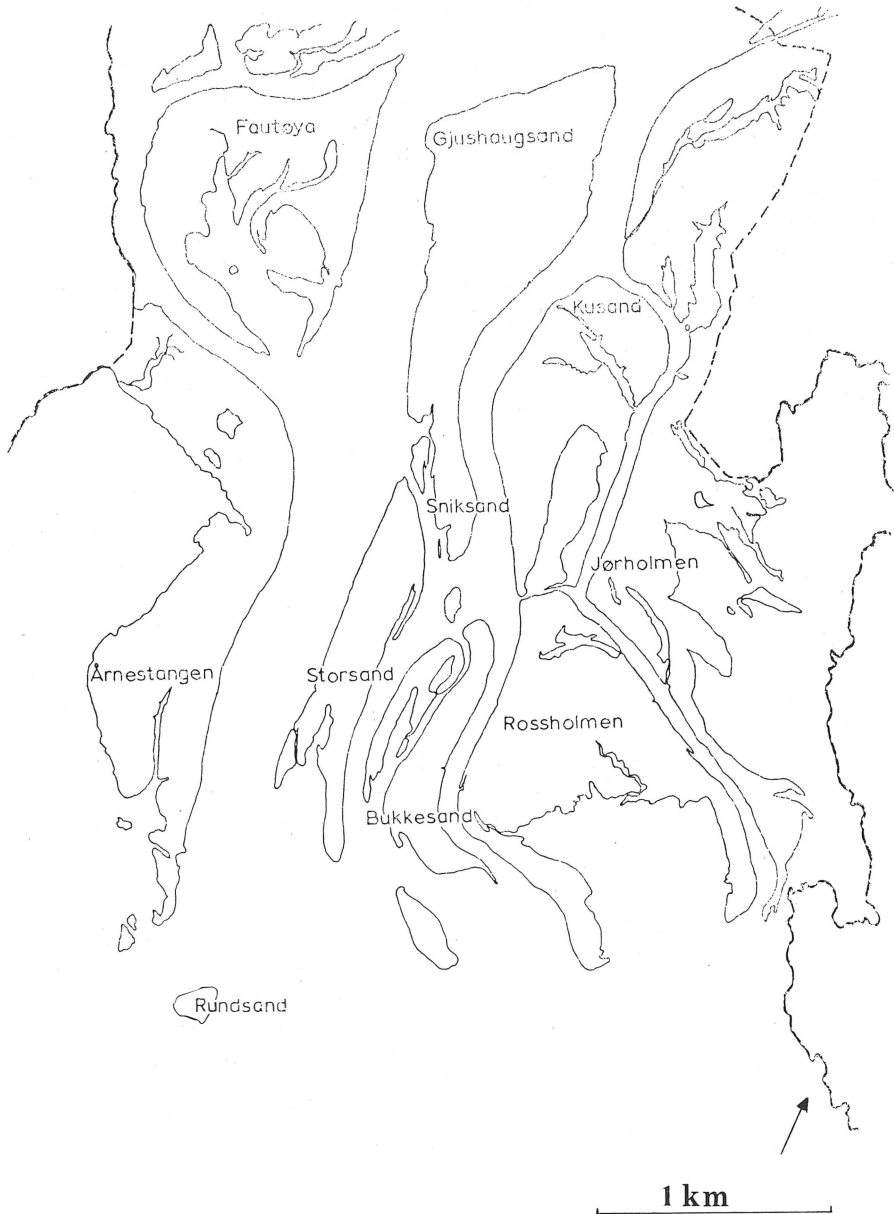

Fig. 3. Deltaområdet i Nordre Øyeren naturreservat dannet ved utløpene av Glomma, Nitelva og Leira.

2.2. Bosetningsstrukturen

Reservatet befinner seg knapt 2 mil øst for Oslo. En rekke andre byer og tettsteder finnes også i nærheten.

Store befolkningskonsentrasjoner befinner seg derfor i reservatets umiddelbare nærhet.

Tabell 1. Folketallet i reservatets 4 tilgrensende kommuner
pr. 1/1 1980

Kommune	Innbyggere	Merknader
Fet	7.117	kun et fåtall er bosatt utenfor Fetsund.
Rælingen	12.181	de fleste bosatt i mindre tettsteder.
Enebakk	6.503	mer spredt bebyggelse.
Skedsmo	33.246	brorparten bor i Lillestrøm (ca. 9.800) og Strømmen (ca. 15.000).

I Akershus fylke var det ved samme tidspunkt bosatt totalt 366.921 mennesker, mens Oslo hadde sine 454.819 innbyggere.

Sysselsettingen i jordbruket utgjorde i Enebakk og Fet 197 driftsenheter i begge kommuner pr. 1.januar 1979 (en driftsenhet er minst en person sysselsatt i jordbruket på hel eller deltidsbasis).

I Rælingen og Skedsmo betyr jordbruket mindre med henholdsvis 45 og 102 driftsenheter. Industrien betyr mye, likeledes servicenæringen. I samtlige kommuner er det utbredt pendling av arbeidstagere, i første rekke til Oslo.

Kommunikasjoner er svært godt utbygd, og det byr ikke på problemer å nå reservatet fra omliggende områder.

Eiendomsforholdene i reservatet er kompliserte, noe som har sammenheng med deltaområdets skiftende størrelse og form (se pkt. 2.3). Sameie har imidlertid vært dominerende eiendomsstruktur på øyene og tangene.

2.3. Innsjøen Øyeren

Øyeren har et nedbørfelt på 39.964 km^2 ved Glommas utløp i Mørkfoss, og det dekker store deler av de sentrale og nordlige områder av Østlandet.

Ved utløpene av Glomma, Leira og Nitelva har det dannet seg omfattende deltaområder med flere øyer og tanger dannet av løsmasser (se fig. 2 og 3). Landskapet i deltaet endres etter som løsmasser føres bort og nytt tilføres.

Øyeren og dens tilløpselver tilføres store mengder industri-avløp, boligkloakk, avløpsvann fra jordbruk og annen virksomhet, i første rekke treforedling. Det store nedbørfeltet gjør at forurensninger fra fjern og nær føres til Øyeren. Sjøl om hovedforurensningen i stor grad er betinget av forholdene i det lokale nedbørfeltet, er forurensningssituasjonen i Mjøsa også av stor betydning.

Gjennom en årrekke har det vært en forverring av forurensningssituasjonen i Øyeren. Økologiske effekter er blant annet gjennomgripende endringer i plante- og dyresamfunn. Videre har forurensningssituasjonen ved flere anledninger medført akutt fiskedød og negative påvirkninger på fiskens kvalitet (Valland 1978).

Øyeren er en forholdsvis grunn innsjø; maksimaldypet er ca. 70 m sør i bassenget, mens Svellet har en normal sommervannstand på ca. 1 m. Vannutskiftingen vil derfor gå forholdsvis raskt. Til tross for den store forurensningstilførselen er derfor ikke eutrofieringsgraden så langt framskredet som i f.eks. Mjøsa, som er dyp og har langsom vannutskifting.

Forurensningen har ikke kommet lenger enn at Øyeren fremdeles er en av våre artsrikeste innsjøer m.h.t. fisk. I følge L.P. Hansen (1978) finnes i alt 24 fiskearter.

Flomvannstanden i Øyeren varierer mye. Dette skyldes i første rekke at Glommavassdraget har få innsjøer og at utløpet ved Mørkfoss er trangt. Oversvømmelser har opp gjennom tidene påført jordbruk, ferdsel, tømmerfløting og bebyggelse store skader. Siste store oversvømmelse fant sted i 1967.

Øyeren sett nordfra med fly. Svellet er til høyre i forgrunnen, og bak sees deltaområdet og Glommas innløp.

Foto: Steen Dalgaard Nielsen, NØF.

2.4. Vegetasjonen

Materialet er hentet fra skjøtselplanen (Valland 1978) og Valland (pers.medd.).

Praktisk talt all skog i reservatet er løvskog. Kun på tørrere mark i utkanten av reservatet og på en lokalitet nord på Gjushaugsand, finner en innslag av barskog (furu).

På grunn av tidligere intens beiting og slått (i deltaområdet har vegetasjonen ikke fått utvikle seg mot sitt klimakssamfunn, som er gråor-heggeskog. Et tidlig stadium er vier-gråorkratt, gjerne ispedd låglandsbjørk. Denne type kratt finnes som en brem i strandsonen på aktive sedimentbanker og nydannede øyer.

Typisk for landskapet er at området er nokså flatt. Fuktighetsforholdene vil derfor være lik over større områder og gi ensartede bestander.

Større områder med sammenhengende takrørsbelter mangler i Øyeren, men i deltaområdet er det store områder med betydelig undervannsvegetasjon. Artene flyteblad, hjertetjønna og pilblad dominerer. Her finner gressender og svaner sine viktigste næringsområder. Deler av Svellet og Merkja har de siste 20 årene hatt en markert tilgroing med undervanns- og overvannsplanter.

På fastlandet dominerer elvesnelle, starr og vassrørkvein før en kommer inn på de tørrere områdene.

Det er funnet 308 plantearter i reservatet, og vannplantesamfunnene og de øvrige fuktige vegetasjonssamfunnene som dominerer reservatet er relativt artsfattige.

2.5. Dyreliv

2.5.1. Fugl

Materialet er i hovedsak hentet fra skjøtelsesplanen (Valland 1978), og en har valgt å konsentrere seg om våtmarks- og vannfugl.

Deltaområdet i Nordre Øyeren er av Norges viktigste lokaliteter for vannfugl. Også i europeisk målestokk rangerer området høyt. Som raste- og næringsområde under trekket har det en nøkkelposisjon i trekkleden som går gjennom de sentrale Østlandsområder. I alt er 223 arter registrert i naturreservatet.

Som hekkelokalitet for vann- og våtmarksfugl har Nordre Øyeren langt mindre betydning. Antall hekkende arter og antall hekkende fugl pr. art er relativt beskjedent for disse. Dette kan skyldes flere faktorer, men den svært sparsomme utbredelsen av takrørvegetasjon forklarer endel. Også den relativt store ferdseilen, med tilhørende forstyrrelse er av betydning. Av ender er bare krikband og stokband påvist hekkende i området.

Allerede i slutten av juli starter en del våtmarksfugler høsttrekket. Væderne har sitt hovedtrekk i august/september.

Tabell 2 viser normalt trekkforløp for vadefugl i Nordre Øyeren om høsten (Rodem 1980).

Tabell 2. Oversikt over hovedtrekket for de vadefuglarter som er regulær i større eller mindre antall i Nordre Øyeren om høsten (NØF 1976, Valland 1978, Rodem 1980).

primo = 1.-10., medio = 11.-20., ultimo = 21.-30.(31.)

Art	Hovedtrekk	
Sandlo	primo aug.	- primo sept.
Heilo	ultimo juli	- ultimo sept.
Tundralo	medio sept.	- medio sept.
Vipe	medio aug.	- medio sept.
Dvergsnipe	medio aug.	- medio sept.
Myrsnipe	medio aug.	- primo nov.
Polarasnipe	medio aug.	- medio sept.
Brushane	primo aug.	- medio sept.
Sotsnipe	medio aug.	- primo sept.
Rødstilk	ultimo juli	- ultimo aug.
Gluttsnipe	ultimo juli	- ultimo aug.
Skogsnipe	ultimo juli	- medio aug.
Grønnstilk	ultimo juli	- ultimo aug.
Strandsnipe	primo aug.	- ultimo aug.
Storspøve	ultimo juli	- primo sept.
Enkeltebekkasin	primo aug.	- medio sept.

Andefuglene har sitt hovedtrekk noe seinere enn vaderne, og dykkendene kommer normalt noe seinere enn gressendene. Under høsttrekket er det observert

- 8 arter gjess
- 3 arter svaner og
- 19 arter ender.

Etter anmodning fra Miljøverndepartementet satte Nordre Øyeren fuglestasjon (NØF) høsten 1976 igang et intensivt registrerings- og opplegg for fugletrekket med tanke på å kartlegge de ulike fuglearters oppholdstider og -steder i reservatet. Dette skjedde i forbindelse med at en skjøtselsplan for området skulle utarbeides.

Her omtales bare vanlige eller jaktbare andefuglarter.

Stokkand er svært tallrik på høsttrekket. Hovedtrekket finner sted i perioden fra midt i september til midt i november, men allerede i august kan store mengder stokkand ha innfunnet seg i reservatet. Stokkanda dominerer i antall i løpet av høsten. Det største antall observerte stokkender i Nordre Øyeren er 2.900 individer 6. november 1976.

Krikkand opptrer tallrikt i Nordre Øyeren under høsttrekket. Den er normalt noe tidligere ute enn stokkanda, hovedtrekket strekker seg fra slutten av august til begynnelsen av oktober. Krikkand kan dominere i antall i Svellet i august og første del av september.

Den tredje gressanda av større regulær opptreden er brunnakken. Denne er fredet i naturreservatet. Gjennomsnittlig observeres 2-300 stykker i løpet av hovedtrekket.

Kvinand opptrer også vanlig. Høsten 1976 foregikk hovedtrekket i tidsrommet fra slutten av september til desember.

Laksand er vanlig på høsttrekk og 1976 pågikk hovedtrekket i perioden fra midt i oktober og ut november. På det meste ble 400 individer observert.

Tidvis raster større og mindre flokker av gjess, hovedsakelig grågås, under høsttrekket i reservatet, oftest i oktober.

Nordre Øyeren har også stor betydning for sangsvane, som nytter området over lengre perioder i det mørke halvår. Områdets viktigste funksjoner er som hvile- og næringslokalitet på høsttrekket, ved overvintring og på vårtrekket. Sangsvanene ankommer i oktober/november, og i desember 1975 og 1976 ble henholdsvis 482 og 544 observert på det meste. Svanene drar bort i den perioden hele området er islagt, men vender tilbake når råkene, normalt sør for deltaet, åpner seg. Trekket nordover til hekkeområdene tar til i mars/april.

Lokalisering av vannfugl

Gressender beiter på de grunne områdene med rik over- og undervannsvegetasjon. Svellet er svært viktig som beiteområde, og har normalt den største konsentrasjon av gressender. Under hvileperiodene trekker de mer ut på vannflatene.

Dykk- og fiskeender opptrer spredt over hele nordlige del av reservatet på litt dypere vann. De observeres hyppigst i elveløpene i Glommas delta, eller i deltafronten i områder med strømmende vann.

Gåseflokkene synes ikke å foretrekke bestemte lokaliteter, men observeres oftest på Årnestangen og sentralt på Fautøya (se Fig. 3).

De viktigste områdene for sangsvane om høsten er gruntområdene ved Årnestangen/Rundsand og Rossholmenbukta. Ellers blir hele området i deltafronten mer eller mindre benyttet til hvile og beite.

Vadefuglene holder seg hovedsaklig på åpne, næringsrike strender med kortvokst, glissen vegetasjon og på fuktengene. De viktigste områdene er strandpartiene rundt Tuentangen, på Årnestangen og rundt lagunene i deltaet.

Området har stor betydning som rasteplass for mange andre grupper enn vann- og våtmarksfugl, f.eks. spurvefugl (Valland 1978).

2.5.2. Pattedyr

Minst 18 pattedyrarter er observert i naturreservatet. Grevlingen har flere hi innen området. Rødrev er også vanlig forekommende. Av hjortedyrene er rådyr vanligere enn elg, men begge antas å tilhøre større populasjoner i skog- og kulturlandskapet utenfor reservatet.

3. OPPRETTELSE AV NORDRE ØYEREN NATURRESERVAT OG PRØVEORDNING FOR JAKT

3.1. Saksgangen

Det var i 1967 det første forslag om fredning av Nordre Øyeren ble fremmet fra offisielt hold. Begrunnelsen var de store ornitologiske verneverdiene, og området ble gitt høyeste verneprioritet blant de reservatforslag som Statens naturverninspektør da la fram.

I 1972 kom forslaget opp igjen i forbindelse med Det Internasjonale Biologiske Program (IBP) sitt "Prosjekt Agua", og i Statens naturvernråd.

Samme år sørget de lokale jeger- og fiskerforeningene for at Svellet, den nordre del av Øyeren, ble unntatt fra jakt. Svellet er som nevnt gressendenes viktigste beitelokalitet, og en ønsket på denne måten å redusere jaktas forstyrrende effekt på trekkende gressender.

Høsten 1973 fattet Miljøverndepartementet vedtak om midlertidig dyre- og fuglelivsfredning i det området som seinere skulle bli naturreservat. Dette skjedde etter at naturvernkonsulenten i Akershus samme vår hadde fremmet forslag om opprettelse av naturreservat. I 1974 var det atter jakt, begrenset til endel av området.

Da Nordre Øyeren naturreservat ble opprettet ved Kongelig resolusjon, 5.desember 1975, var det først etter en lengre drakamp med landbruksmyndighetene, bondeorganisasjonene og de lokale jordbruksinteresser. De ønsket Svellet unntatt fra fredning, slik at et område på ca. 4.500 da. kunne tørrlegges og oppdyrkes. Dette ble imidlertid ikke funnet tungtveiende nok mot Svellets verdi i vernesammenheng.

I medhold av fredningsvedtaket innførte Miljøverndepartementet 12.august 1976 et midlertidig jaktforbud i reservatet - i første omgang med varighet 2 år. Dette var det tidsrom departementet mente var nødvendig for å få utarbeidet en skjøtselplan for området. Denne skulle så legges til grunn for de framtidige retningslinjer for bruken av området. Institutt for naturforvaltning ved Norges Landbrukshøgskole ble satt til oppgaven å utarbeide skjøtselplanen. Høgskolestipendiat Nils Valland fikk i hovedsak ansvaret for arbeidet.

Undersøkelser av fuglelivet ble foretatt i disse årene med sikte på å belyse jaktas betydning i området (Valland 1978) På grunnlag av dette materialet fant departementet å foreslå innføring av varig jaktforbud i reservatet. 19.juli 1978 ble det midlertidige jaktforbudet forlenget med ennå et år, til 12.august 1979. Samtidig ble forslaget om varig jaktforbud og andre fredningsbestemmelser sendt berørte parter til høring. Svarfrist var 1.november 1978.

Med høringsbrevet fulgte skjøtselsplanens (Valland 1978) kapitel om jaktas innvirkning på fuglelivet. Den konkluderer med at jakt i naturreservatet ville være i strid med formålet i vedtaket; bl.a. å verne området som viktig raste- og trekkområde for vann- og våtmarksfugler.

Høringsrunden avdekket ulikt syn på fredningsforslagene. Departementet fikk både sterk medhold og sterk motbør på sitt forslag om varig jaktforbud.

Motstandere av jaktforbudet var i første rekke jegerorganisasjonene, viltneemdene i Fet og Rælingen samt Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk (DVF).

Departementet fikk støtte for sitt forslag om varig jaktforbud fra blant annet Norsk Ornitologisk Forening og Norges Naturvernforbund, samt Enebakk viltneimnd og Statens naturverninspektør for Sør-Norge.

3.2. Argumentasjon for varig jaktforbud

Framlegget til skjøtselsplan har følgende konklusjon:

"Siden formålet med fredningen av Nordre Øyeren innebærer at områdets potensielle muligheter og funksjoner for alle trekkfuglene skal utnyttes maksimalt, er det uforenlig med formålet å ha jakt i området".

Denne slutning er i første rekke basert på at skudd og ferdsel i forbindelse med jaktutøvelse vil medføre stor forstyrrelse for fuglelivet under høsttrekket. Tellingene av arter i området før og etter jaktforbudet bekreftet denne utviklingen helt eller delvis (Valland 1978). Det har vært en stor økning i registrerte arter siden jaktforbudet trådte i kraft. Denne økningen var større enn den intensiverte registrering aleine tilsa (Valland 1978).

En rekke utenlandske undersøkelser har samme konklusjon. Eksempelvis skrev Ferdinand et al. (1975); (Valland 1978):

"Det er en almen oppfatning blant fugleiaktgere at størrelsen på jakttrykket har avgjørende betydning for vade- og andefuglenes antall og fordeling om høsten. Enten forsvinner fuglene, de trekker til fredete områder eller opptre i mindre konsentrasjoner.

Gressender, gjess og vadefugl er mer sky i jakttiden og fluktavstanden kan øke 2-3 ganger. Fuglene blir mer rastløse og det kan utløses trekktendens".

At fuglene drives bort fra de beste næringsområdene under høsttrekket vil få negative følger for fuglenes energibalanse dersom det ikke finnes like gode alternative områder. Normalt vil det være færre alternative rastelokaliteter i innlandet enn ved kysten for vann- og våtmarksfugl (Valland 1978). Det må også tas i betraktning at energiforbruket er 8 ganger høyere under flukt enn i hvile (Raveling and Lefebvre 1967, Valland 1978).

Resultatet av øket energibruk på høsttrekk kan bli at problemer med energibalansen under trekk eller i overvintringskvarterene oppstår tidligere enn normalt.

Valland (1978) anslår at områdene omkring Svellet og i Glommas delta trolig har gitt et jaktutbytte årlig på noe omkring 1.000 andefugl og 100-150 bekkasiner i perioden 1962-1973. Disse tallene er anslått på grunnlag av tellinger av jaktutbyttet i perioden i Fet og utsagn om tilsvarende tall fra Rælingen. Disse tellingene viste et klart større jaktuttak i Fet i perioden 1962-1973 enn i 1956-1961, 406 mot 271 andefugl årlig. Dette indikerer et økende jakttrykk i perioden 1956-1973 i Nordre Øyeren (Valland 1978).

Nordre Øyeren har trekk av en rekke sjeldne og fredete arter. Det har vært registrert flere tilfeller hvor slike arter er skutt. Jegerne antas ikke å ha god nok artskunnskap til i tilstrekkelig grad å skille fredete fra jaktbare arter. Disse vil likeledes, som de øvrige arter, være utsatt for forstyrrelses-effekten, som ses å være det vesentligste moment mot jakt i reservatet.

Trekkforløpet i Nordre Øyeren er tidligere beskrevet, og artsmangfoldet er stort i hele den perioden jakt er aktuelt. Områdene de enkelte grupper og arter benytter, lar seg dessuten vanskelig skille i tilstrekkelig grad. Tids- eller områdebegrenset jakt anses derfor ikke å være noen løsning (Valland 1978).

Flere av høringspartene viser til det internasjonale ansvar Norge har etter Ramsar-konvensjonen til å sikre viktige våtmarksområder og til å følge opp fredningsformålet med konkrete tiltak.

I skjøtselplanen ble det påpekt at alle andre brukergrupper også pålegges begrensninger, både båtfolket, friluftsfolket, fugleinteresserte og grunneiere.

Når det gjelder elg, rådyr og rev, konkluderer skjøtselplanen med at heller ikke disse bør jaktes i reservatet. Det anses som sannsynlig at elg og rådyr som observeres i reservatet tilhører stammer med tilhold utenfor reservatet og kan beskattes der. Også rødreven pendler mellom deltaet og fastlandet og kan jaktes utenfor reservatet.

Ikke bare biologiske aspekter har vært framholdt mot jakt i Nordre Øyeren. Jakta i området har vært hevdet å foregå i svært kritikkverdige former.

I uttalelsen fra en beboer i reservatets nabolag vises det til at både folk, båtsider og hus har fått "smake bly", og at både han sjøl og andre har fått ødelagt mang en nattesøvn (brev til DVF).

En rekke forhold har vært anmeldt, i perioden 1974-1976 innkom det 10 anmeldelser til Romerike Politikammer. De reelle overtredelser anses allikevel å være av større omfang (Valland 1978).

Avslutningsvis står det imidlertid i skjøtselplanen:

"Personlige utsagn går gjennomgående ut på at majoriteten av jegere er seriøse og har høy standard på sin jaktadferd".

3.3. Argumentasjon mot varig jaktforbud

Det går klart fram at jegerinteressene ser sine synspunkter svært dårlig ivare tatt i framlegget til skjøtselplan. Prinsipiell kritikk ble reist mot departementet som kun har oversendt høringspartene en unyansert pro-jaktforbud argumentasjon.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk (DVF) etterlyste undersøkelser med sikte på å klarlegge jaktas betydning for jegerne og lokalsamfunnene. Slike brukerundersøkelser foretas idag bl.a. blant jegere i 10-års vernede vassdrag, i regi av Reguleringsundersøkelsene ved DVF.

Ved de artstellinger som er foretatt før og etter jaktforbud, så anså DVF det å være en alvorlig metodisk feil at registreringshyppighet har variert mye. Den er langt høyere i 1976, etter jaktforbudet inntrådde, enn i årene forut.

Ved registreringer over et så kort tidsrom vil naturgitte års-variasjoner gi sterke utslag i materialet.

Fellingsresultatene er videre ensidig belyst i samband med jakt. De er ikke sett i sammenheng med den påvirkning som kan være forårsaket av ferdsel, jordbruk, fiske osv.

Når skjøttselsplanen antydte et økt jakttrykk i perioden 1962-1973 fra perioden 1956-1961 på grunnlag av økt jaktutbytte, anså jegerforeningene dette å være en lettvinet slutning. De mente det økte utbyttet vel så sterkt skyldes økte andefuglbestander.

Det er naturlig nok at fugl trekker unna områder de blir beskutt i, men i hvilken grad kjenner en til konsekvensene av disse forflytninger, som gjerne er av lokal karakter. DVF Viltforskningen uttalte:

"Når det gjelder vanlige arter betyr under våre forhold jakten svært lite for bestandsstørrelsen. Jakten anses å ha langt større betydning som forstyrrende faktor enn som bestandsdesimerende faktor når det gjelder våtmarksfugler. Det er imidlertid ikke klarlagt i hvor stor grad denne forstyrrelsen har innvirkning på populasjonsnivå. Dette er helt avhengig av i hvilken utstrekning det finnes alternative rasteplasser.

Innenfor et naturreservat som er opprettet blant annet for å sikre rasteplasser under trekket må forstyrrelsesmomentet tillegges særlig stor vekt. Det har imidlertid vist seg ved undersøkelser blant annet i Tyskland at man i slike områder kan kombinere jakt med rasteplasser såfremt området er stort nok".

Viltforskningen viste til forsøk med områdebegrenset jakt, der endene ble lokket inn i jaktområdet med utlagt fôr. Man vet ikke i hvilken utstrekning det er mulig å tilpasse områdeavgrenset jakt til Nordre Øyeren. Videre uttalte Viltforskningen:

"Rent generelt vil vi imidlertid hevde at de prinsipper som er utviklet i de tyske forsøk burde utprøves i enkelte større norske våtmarksområder. En ville da sannsynligvis tjene både naturvernets og jaktens interesser."

Når det gjaldt felling av sjeldne arter, tok flere av høringspartene avstand fra en mulig insinuasjon om at jegere "fristet" til å skyte disse.

Forholdet grunneier - jeger hevdes av jegerforeningene å være meget godt. Blir det rapportert ulovligheter, får vedkommende ikke jaktkort neste år. Er forseelsen grov blir jaktkort nektet for alltid.

Vedrørende feilskyting påpekte DVF at dette skjer overalt.

"Direktoratet vil prinsipielt hevde at så lenge ikke omfanget av ulovligheten er "unormalt" stort er det et uakseptabelt utgangspunkt at forvaltningen skal innrettes etter unntakstilfellene. Direktoratet kan heller ikke akseptere at jegernes artskunnskaper er så svake at de av den grunn er uskikket til å utøve jakt."

Videre sies det:

"Totalt jaktforbud i Nordre Øyeren vil være en betydelig reduksjon i lokalbefolkningens jaktmuligheter. I større sammenheng må en se slike inngrep som en del av reduksjonen i jaktmuligheter som blant annet de fylkesvise verneplanene for våtmarker vil medføre. De verneverdige våtmarkene er naturligvis ofte de beste jaktområdene for våtmarksfugler."

De lokale jegerorganisasjoner og de fleste grunneiere viste til at de i alle år har drevet vilt- og faunapleie i Nordre Øyeren, og at interessen for slikt arbeid vil bli redusert ved jaktforbud.

Oppfatningen deres var at jakta i Nordre Øyeren har meget stor betydning for lokalbefolkningen. På mange måter anses dette å være "den lille manns" jakt. Rimelige jaktkort og korte avstander fra hjemstedet bidrar til dette. For de fleste jegerne vil derfor et jaktforbud være ensbetydende med at de mister sine jaktmuligheter.

I fall tidsbegrenset jakt skulle bli aktuelt anbefalte flere av høringspartene perioden 21.august-20.september. Med andre ord en normal start, men begrenset til en måned.

3.4. Prøveordning for jakt kommer i stand

Miljøverndepartementet fant ikke at hørings-uttalelsene ga grunnlag til å innføre varig jaktforbud umiddelbart.

Et kontaktutvalg ble nedsatt, bestående av verne- og jaktinteressene og myndighetene. Oppgaven var i første omgang å belyse og vurdere et forslag om regulert jakt i Nordre Øyeren naturreservat, begrenset med hensyn til:

- antall jegere
- tidsrom
- jaktbare arter og
- område i reservatet

Et konkret forslag om prøveordning ble framsatt og diskutert i departementet 31.juli 1979. 10.august ble de endelige bestemmelser for jakt-prøveordningen vedtatt.

Departementet satte som forutsetning for innføring av prøveordningen at et tilfredstillende opplegg for klarlegging av jaktas innvirkning på fuglelivet skulle utarbeides. Registreringene var forutsatt å gå over 3 år, fra og med 1979 til og med 1981. Departementet håper da å ha tilstrekkelige resultater til at spørsmålet om eventuell framtidig jakt i reservatet kan avgjøres.

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk - Viltforskningen ble tillagt det faglige ansvaret for registreringsoppgaven, mens det praktiske arbeid ble overlatt Institutt for naturforvaltning ved NLH. Det vesentligste av arbeidet foretas av hovedfagsstudent Bent Rodem.

DVF tok samtidig initiativ til en brukerundersøkelse vedrørende jakt og jegerinteressene.

Videre skulle omfang og lokalisering av jakta registreres, jaktutbyttet, antall skudd, jakttidspunkt etc.. Hver jeger skulle utstyres med et kart med inntegnet rutenett slik at jaktområdet skulle kunne angis.

Akershus Jeger- og Fiskerforening ble pålagt å utarbeide et forslag til en praktisk, teoretisk jegerprøve.

Det ble gitt svært korte frister for utarbeidelse av de ulike prosjekter. Jakta skulle starte 15.september. Jaktstart ble lagt til et såpass seint tidspunkt for at det vesentligste av vadertrekket skulle gå uforstyrret.

Det ble antatt at jakta ville være avsluttet før den vesentligste rasteperioden for gjess og svaner.

Utdrag av jaktbestemmelsene

- jakttid 15.09 - 14.10 1979 i tidsrommet fra soloppgang til solnedgang.
- forbud mot å jakte fra båt.
- Svellet er fredet, forøvrig er resten av reservatet jaktbar.
- følgende arter kan jaktes: stokkand, krikkand, kvinand, laksand, ringdue, gråmåke, svartbak, kråke, rødrev og mink.
- antall jaktkort skal til enhver tid ikke overstige 150 og kan ikke utstedes for kortere periode enn 14 dager.
- bestått jegerprøve kreves for tildeling av jaktkort.
- pålegg om føring av jaktrapport; tids- og stedsangivelse for jakturen, art og antall av felt vilt, samt antall skudd som er brukt.

3.5. Organisering av jakta i 1979

Kontaktutvalget fikk ansvaret å fordele jaktkortkvoten på de 4 berørte kommunene. Siden Svellet var unntatt fra jakt ble

Skedsmo uten arealer innen jaktområdet. De har imidlertid tradisjonelt hatt jakt i Nordre Øyeren.

Fordelingen ble vesentlig foretatt etter 4 kriterier:

- arealfordelingen mellom kommunene i reservatet.
- tidligere tilgang av jegere.
- antall grunneiere.
- lokaliseringen av rastende og beitende fugler under trekket.

Den endelige fordelingen i hver jaktperiode ble Fet 90 kort, Rælingen 35 kort, Skedsmo 15 kort og Enebakk 10 kort. Hver av de 2 jaktperiodene var på 14 dager.

Kravet for utløst jaktkort var bestått jegerprøve. Prøven var den første av sitt slag her i landet. Akershus Jeger- og Fiskerforening engasjerte Norges Jeger- og Fiskerforbund til å utarbeide et undervisningshefte. I dette inngikk 50 spørsmål, hvorav 16 ble benyttet ved endelig prøve.

To kurser ble satt i gang, hver over tre kvelder. Av de 72 som prøvde seg var det kun en som strøk.

4. BRUKEN AV NORDRE ØYEREN

Det er galt å se jegerne isolert fra øvrige brukergrupper i Nordre Øyeren. I enkelte sammenhenger vil gruppene ha sammenfallende interesser og i andre motstridende. Gruppenes aktivitet må ses i forhold til formålet med fredningen av området. Det vesentligste av innholdet i dette kapitlet er hentet fra skjøttselsplanen (Valland 1978).

Jegerne som gruppe omtales ikke i dette kapitlet.

4.1. Landbruk

Jordbruksinteressene er sterke. Områdene i Nordre Øyeren har vært sterkt jordbruksmessig utnyttet i lang tid. Dette skyldes i første rekke de lavereliggende deltaflatenes produksjonsevne. Årlige oversvømmelser med slamavleiring har bidradd til at produksjonsevnen har vært stabil.

Allikevel var det innenfor reservatgrensen mindre dyrka mark tidligere enn tilfellet er i dag. Fra 1956 til 1976 steg arealet dyrka mark fra 950 da. til 1.913 da., med andre ord en fordobling. Grasproduksjonen ble utnyttet som slått, spesielt i områdene rundt Svellet. Alle områdene, også øyene, ble beitet sterkt. Beitinga har hatt stor betydning for vegetasjonsmønsteret og har fremmet fuglelivet. Storfeholdet kulminerte i 1939 og sank sterkt like til i 1959. Gjengroing har deretter funnet sted på fuktengene.

Gårdene fikk delvis dekket sitt behov for brenneved fra den store lauvtreproduksjonen i deltaet, hovedsakelig ved hogst i gråor- og bjørkeskogene.

I dag benyttes 25% av landarealet i reservatet til åkerdrift, dvs. kornproduksjon. I 1976 foregikk det beiting kun på 9% av reservatets fastland.

Dyrkingsinteressene i Nordre Øyeren er store. Jorda er steinfri og meget lett å bryte opp. Den gir dessuten store avlinger.

4.2. Båttbruk

Av brukergruppene i Nordre Øyeren er småbåttfolket antallsmessig den største.

I 1976 hadde båttforeningen i Skedsmo minimum 210 medlemmer, Fet 65-70 og Rælingen minimum 70 medlemmer. Ca 50% av alle båtteiere fra Skedsmo er medlemmer av båttforeninger. I Fet og Rælingen antas medlemsprosenten å ligge mellom 30 og 40.

Med dette utgangspunktet antas antall småbåter i Nordre Øyeren å være minst 550 (Valland 1978).

Våren 1977 sendte Valland (1978) ut et spørreskjema til medlemmene i Havnen, Tangen og Grenivika båtforeninger. På grunn av kommunikasjonsvikt kom ikke båtforeningene i Rælingen og Fet med i intervjuundersøkelsen. Av 182 utsendte skjemaer ble 76 returnert i utfylt tilstand.

På spørsmål om kommunetilhørighet kom det fram at storparten av brukerne kom fra Skedsmo og bare et fåtall fra Oslo.

På Fig. 4 har Valland skissert besøksfordelingen over året på grunnlag av de innsendte svarene.

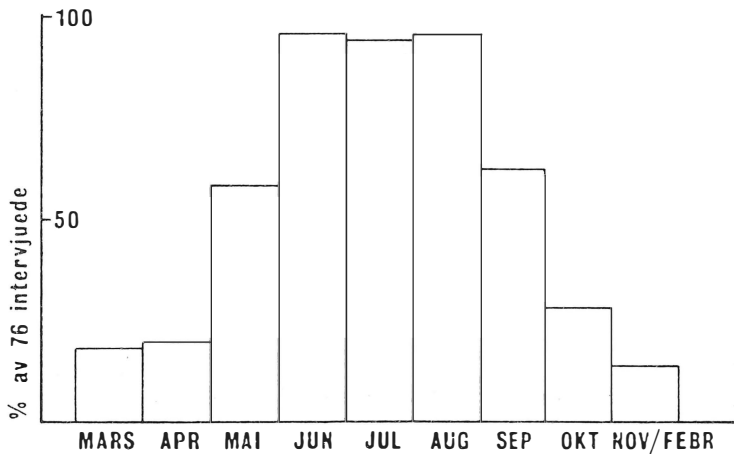

Fig. 4. Besøksfordeling over året. Etter Valland (1978).

Besøksbelegget og hyppigheten er skissert i Tabell 3 som viser at Nordre Øyeren har stor betydning for småbåteierne. Hvilke besøksmotiver intervjuobjektene har går fram av Tabell 4.

Tabell 3. Besøksfrekvenser over året (% av antall utfylte intervjuksjemaer). Etter Valland (1978).

	Mars	April	Mai	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Vinteren
Hver dag	-	-	1	9	16	11	5	-	-
Hver weekend	9	11	37	54	49	57	39	11	9
Tre ganger	3	5	21	22	18	18	22	12	12
To ganger	8	4	11	12	8	9	9	12	4
En gang	4	3	3	1	5	3	1	3	5
Ant. besøkende	18	17	55	75	73	74	59	28	23

Tabell 4. Besøksmotiver. Prosent av utfylte intervjuksjemaer. Etter Valland (1978).

Slappe av i båt	78
Oppleve naturen, få frisk luft	79
Fiske	78
Solbad/Bade	63
Gå på skøyter	4
Studere fuglelivet	28
Studere plantene	8
Andre motiv	15

Som et eksempel på belegget nevnes at det lørdag 2.juni 1976 ble observert 460 personer i båt på vei ut gjennom Glommas delta mellom kl. 1000 og 1900.

Båttrafikken er stadig økende, og kommer naturligvis i konflikt med fredningsformålet i større eller mindre grad. I høst-trekk-månedene september og oktober kalkuleres det med en besøkshyppighet i helgene på henholdsvis ca. 200 båter (ca. 600 personer) og ca. 43 båter (ca. 135 personer).

De vanligst brukte vannveier ut i "rom sjø" går imidlertid utenom de viktigste tilholdsstedene for andefugl i deltaet.

På spørsmål om hvordan småbåteierne så på jaktforbud i reservatet svarte:

- 21,1% at de var negative til jaktforbud.
- 9,2% at de var likegyldige.
- 60,5% at de så positivt på jaktforbud.

Siden båteierne fra Fet og Rælingen, som er de viktigste jegerkommunene, var utelatt, må en anta andelen av motstandere av jaktforbud ble for lav.

4.3. Fotturisme

Turgåere; familier, grupper og enkeltpersoner, utgjør en betydelig del av de besøkende i reservatet. De viktigste innfallsportene til reservatet fra landsiden er Årnes i Rælingen og Søndre Bjanes i Fet, og i noen grad også Tuentangen via Tuen Bruk. Antall besøkende har en ikke fullstendig oversikt over, men at besøkstallene ligger langt under tallene for båtferdsel er helt på det rene (Valland 1978).

4.4. Fuglestudier

Fag- og amatørornitologer, så vel som andre fugleinteresserte, trekkes naturlig nok til et så interessant område. Det gjelder spesielt i forbindelse med trekkene vår og høst.

Eksempelvis besøkte 54 personer Årnestangen 31.oktober 1976, en stor del av disse med tanke på fugle-observasjoner. Vanlige antall i helgene høst og vår ligger i størrelsesorden 20-30 personer pr. dag.

Sentralt i den ornitologiske virksomheten står Nordre Øyeren Fuglestasjon (NØF). Stasjonen ble opprettet i 1973/74 av en gruppe ungdommer som hadde vanket i området en årrekke.

Det opprinnelige formålet var å søke å få vernet Nordre Øyeren-området. Etter oppretting av reservatet består arbeidet i å registrere, samt informere om områdets verdi m.h.t. dyr, fugl

og planer. Pr. idag har stasjonen 18 aktive amatørornitologer. Flere publikasjoner er utgitt (Steen Dalgaard Nielsen, pers. medd.).

5. JAKTA I NORDRE ØYEREN 1979

5.1. Jegerrapportene

Tabell 5. Antall jegere og viltutbyttet. Data fra jegerenes jaktrapporter i Nordre Øyeren i 1979.

	Fet		Rælingen		Totalt
	1.periode ¹⁾	2.periode ²⁾	1.periode	2.periode	
Antall jaktkort	44	29	16	6	95
Antall jegere	47		17		64
Antall jegere med utbytte	34		14		48
Utbytte	139	42	87	39	307
Antall vilt pr. jeger med utbytte	5,3		9		6,4
Antall skudd	376	122	370	134	1002
Antall skudd pr. felt vilt	2,7	2,9	4,3	3,4	3,3
Viltutbytte pr. jeger totalt	3,2	1,4	5,4	6,5	3,2

1) 1.periode: 15.september - 28.september

2) 2.periode: 29.september - 14.oktober

Jakt i Nordre Øyeren i 1979 har kun foregått i kommunene Fet og Rælingen, og av de totalt 300 jaktkort som kunne tildeles er kun 95 benyttet (Tabell 5).

Interessen for jakt var klart størst i 1.periode.

Jegerne på østsida, i Fet, var i klart flertall. Jegerne på Rælingesida jakter vest av hovedkanalen, på Fautøya og fastlands-områdene ved Årnestangen. De hadde et større utbytte pr. jeger enn Fet-jegerne.

Jaktindekskartet (Fig. 5) gir en pekepinn på hvor de mest benyttede jaktområdene befinner seg. Rutebesøk pr. dag/jakttur er registrert og summert for den enkelte rute. Jegerne har kun jaktet i deltaområdet, og de sørligste deler har vært flittigst besøkt. Bare et dagsbesøk er registrert utenfor figuren.

Ved å se på gjennomsnittlig antall rutebesøk pr. jeger kan en få et inntrykk av jegerens aktivitet i jaktperioden. Jegerne er gruppert i Fet- og Rælingesida i Tabell 6.

Tabell 6. Besøk i jaktruter i Nordre Øyeren i 1979

	Fet		Rælingen		Totalt
	1.per.	2.per.	1.per.	2.per.	1.+2.per.
Antall rutebesøk	427	228	205	105	965
Antall jegere	44	29	16	6	95
Rutebesøk pr. jeger	9,7	7,9	12,8	17,5	$\bar{x}=10,2$

Hvorvidt jegerne på Rælingesida er de mest ivrige jegere er ikke godt å si, men i snitt har de vært innom flest ruter i løpet av jakta.

Tabell 7 viser bl.a. følgende om fordelingen av felt vilt;

- stokkand og krikkand var de to viktigste artene i jaktutbyttet, men deres andel gikk ned fra 1. til 2. jaktperiode.
- laksand og kvinand har hatt en mindre økning i samme periode.

Noe av denne forskjellen i fordelingen i jaktutbyttet skyldes nok at dykkendene vanligvis ankommer reservatet seinere enn gressendene.

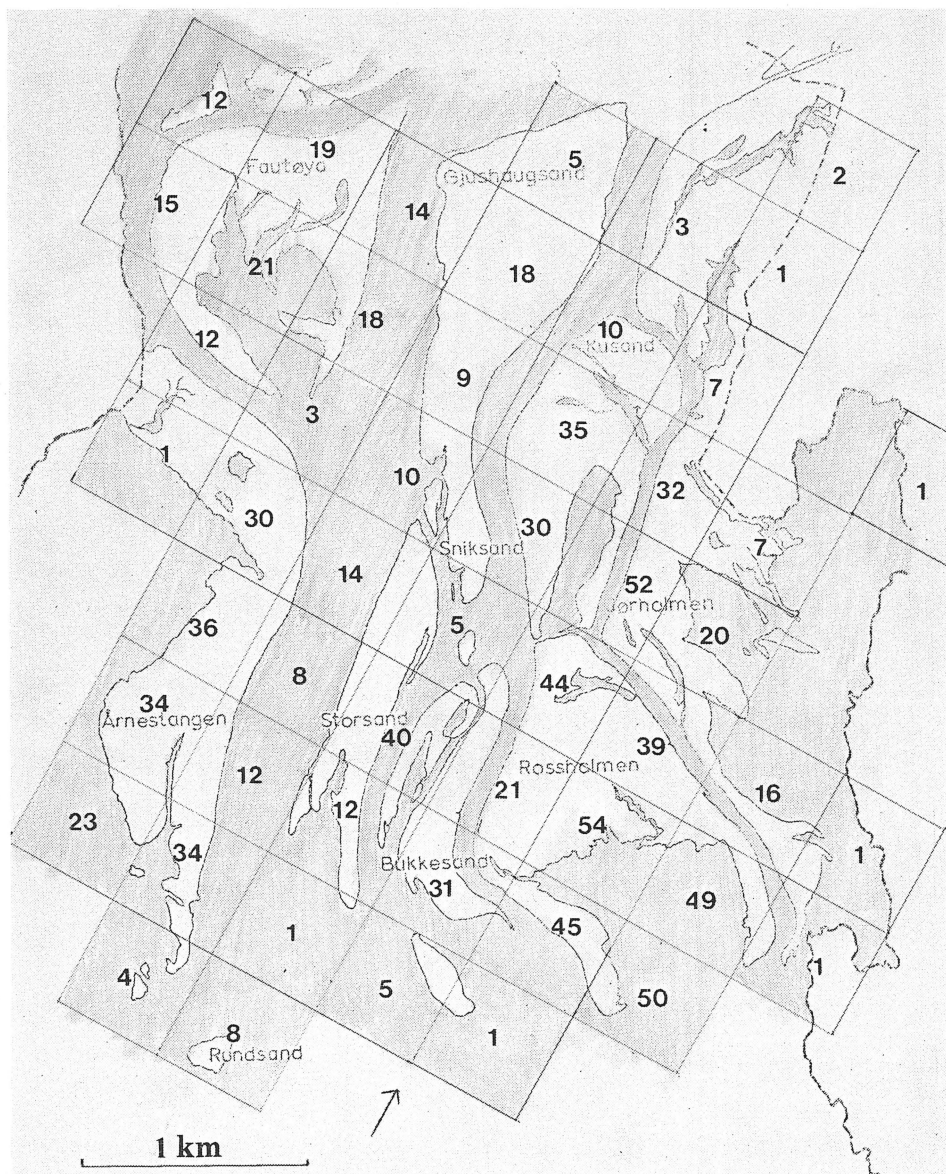

Fig. 5. Jaktindeksskart med tallet på antall døgnesøk for hver rute. Fra jaktrapporten i Nordre Øyeren 1979. Hver rute dekker ca. 250 da.

Tabell 7. Felt vilt i Nordre Øyeren 1979

F = Fet R = Rælingen

	1.jaktd.		1.per.		2.per.		Totalt			% felt i 1.periode
	R	F	R	F	R	F	R	F	R+F	
Stokkand	22	32	53	58	18	11	71	69	140	79
Kvinand	-	-	2	4	8	2	10	6	16	38
Laksand	-	2	1	5	4	6	5	11	16	38
Krikkand	6	23	11	41	5	6	16	47	63	83
Ringdue	-	1	2	21	2	6	4	27	31	74
Gråmåke	6	-	12	3	4	7	16	10	26	58
Svartbak	1	-	5	1	-	-	5	1	6	100
Kråke	-	1	8	5	4	4	12	9	21	62
Sum	35	59	94	138	45	42	139	180	319	73

Rødrev og mink ble ikke felt under jakta. Av fredet vilt som ble felt under jakta er 4 brunnakker og 1 enkeltbekkasin oppgitt.

Det var forbudt å nytte båt under jaktutøvelsen. Dette har nok medvirket til å gi et lavt utbytte av laksand og kvinand. Disse befinner seg i større grad enn gressendene ute på den åpne vannflata.

Rodem (1980) har beregnet andel andefugl i jaktutbytte hos jegere med utbytte til 4,9 ender pr. jeger i løpet av jakta. Sammenlignet med landsgjennomsnittet i 1977-78 på 5 ender (Jaktstatistikken 1978), må dette kunne sies å være et normalt utbytte.

5.2. Jaktgjennomføring, overtredelser

En oversikt over de overtredelser som man har kjennskap til høsten 1979 (Rodem 1980) viser:

Dato	Overtredelsens art
15.09.	Felling av fredete arter: Brunnakke 2 individer Enkeltebekkasin 1 individ. Gutt under aldersgrensa observert på tyvjakt.
16.09.	Felling av fredet art: Brunnakke 1 individ (var skadeskutt fra før).
17.09.	To gutter under aldersgrensa anmeldt for tyvjakt. Hadde skutt en enkeltbekkasin.
27.09.	Skutt etter flokk på 15 brunnakker.
09.10.	Felling av fredet art: Siland 1 individ.
10.10.	To jegere i motorbåt med skuddklare hagler sør for deltaet.
11.10.	To jegere i motorbåt med skuddklare hagler på vei ut av Storråka.
13.10.	Felling av fredet art.

Om jakta i 1979 sier Rodem (1980):

"Kort må høsten kunne karakteriseres lovlydig. Dette gjelder særlig utfra den tildels utstrakte tyvjakt som det hevdes har pågått tidligere år. Det ble ikke registrert jakt utenom den fastsatte jakttida sist høst."

Likeledes uttaler oppsynsmann i reservatet, Gunnar Andersen at:

"Jakta er utført på en svært fin og skånsom måte, og jeg må bare ta av meg hatten for jegerens opptreden."

(Jakt, fiske og friluftsliv nr. 1-2 1980).

5.3. Jaktens innvirkning på fuglelivet i Nordre Øyeren naturreservat 1979

I sin foreløpige rapport fra første undersøkelsessesong er Rodem (1980) forsiktig med å trekke vidtgående slutninger. Men i sammen-
draget sier han bl.a. at med hensyn til stokkand i området Arnes-
tangen-Snekkervika synes jakta å ha bevirket en reduksjon av antall

samt en endring av lokaliseringen bort fra Årnestangen. Ved jaktsslutt økte antallet raskt, samtidig som områdene inn mot Årnestangen igjen ble tatt i bruk. Ut fra registreringene ved Årnestangen høsten 1979, er det få holdepunkter for å si noe om jaktas virkning for krikkand, brunnakke og laksand.

Når det gjelder vadere, opptrer heilo, tundralo og myrsnipe regelmessig i området og har et hovedtrekk som tildels faller sammen med jaktperioden. Ut fra det foreliggende materialet er det ikke mulig å påvise virkninger av jakta for noen av artene.

I Rossholmbukta ble det før og etter jaktperioden observert relativt store konsentrasjoner av gressender. I jaktperioden ble det på dagtid ikke observert ender på åpent vann i Rossholmbukta fram til seks dager før jaktsslutt. Imidlertid ble det etter jaktstart registrert et konsentrert trekk av gressender inn i bukta etter mørkets frambrudd.

Registreringer i det jaktfrie Svellet, viste at dette området ikke ble brukt som "friområde" høsten 1979 av stokkand og brunnakke. For krikkand og laksand gir resultatene ingen sikre holdepunkter for å si noe om jaktas virkning.

6. ANNEN JAKTUTØVELSE I RÆLINGEN OG FET

6.1. Fet

I 1979 var det 308 personer som betalte 12 kroners viltrygdavgift i kommunen, og i tillegg betalte 71 personer 52 kroners avgiften som gjaldt hele landet. Det vil si 19% av alle løste kort gjaldt hele landet, hvilket er omtrent som landsgjennomsnittet (O. Kjos-Hanssen, pers.medd.). Majoriteten av jegerne synes derfor å jakta lokalt. Jaktkortene er i hovedsak forbeholdt kommunens innbyggere.

Pr. 1.1.1980 hadde Fet Jeger- og Fiskerforening 281 medlemmer, hvorav 4 kvinner. Foreninga ble stiftet i 1945.

Det ble i 1979 felt 32 elg og 49 rådyr (Jaktstatistikken 1979). Storviltjakten er imidlertid forbeholdt grunneierne. Ved småviltjakta fungerer samarbeidet mellom grunneierne og jegerne meget bra, og med et småviltterreng på ca. 80.000 da. anses mulighetene for småviltjakt som relativt gode. Det opplyses imidlertid at presset på skogsterrenget er blitt merkbart hardere etter at jakta i Nordre Øyeren ble begrensa (Arne Nordli, formann i Fet Jeger- og Fiskerforening, pers.medd.).

6.2. Rælingen

173 personer løste i 1979 12 kroners vilttrygdavgift og 86 52 kroners-avgiften. 33% av alle kortene er m.a.o. løst for hele landet. Denne prosenten er langt høyere enn hva er funnet i Fet, og landsgjennomsnittet (Kjos-Hanssen pers.medd.) som begge er ca. 18-19%. Dette tyder på at mulighetene for småviltjakt i Rælingen er relativt beskjedne og at mange jegere søker ut av kommunen.

17 elg og 24 rådyr ble felt under storviltjakta i 1979 (Jaktstatistikken 1979).

Som i Fet er samarbeidet mellom jegerne og grunneierne godt. Ca. 35.000 da. er stilt til småviltjegernes disposisjon.

Rælingen Jeger- og Fiskerforening som ble stiftet i 1933, har idag ca. 200 medlemmer.

Presset på skogsterrenget synes ikke å ha økt vesentlig siden jakta i Nordre Øyeren ble regulert (Torbjørn Knutsen, formann i Rælingen Jeger- og Fiskerforening, pers.medd.) Rælingen er stort sett eneste kommune i distriktet som slipper utenbygdsboende til i småviltjakta. Hvert år trekkes det lodd om 45 kort som går til disse.

Tabell 8. Fordelingen av felt småvilt i Fet og Rælingen kommuner i 1979. Oppgitt av respektive viltneemnder.

kommuner	Fet		Rælingen	
	Nordre Øyeren	Resten av kommunen	Nordre Øyeren	Resten av kommunen
viltart				
Rev		17		36
Grevling		3		
Hare		11		6
Skogsfugl		25		121
Rugde		3		13
Ringdue	27	79	4	
Kråkefugl	9	135	12	111
Måker	11		21	
Stokkand	69	27	71	3
Krikkand	47	2	16	
Laksand	11		5	
Kvinand	6		10	
Totalt	180	300	139	290

Tabell 8 viser at Nordre Øyeren jakta i 1979 bidro med en stor andel av det felte småvilt i Fet og Rælingen.

7. SPØRREUNDERSØKELSEN - JAKT

7.1. Bakgrunnen for spørreundersøkelsen

Mange interessegrupper har erfart hvor vanskelig det er å nå fram med sine synspunkter når;

- de er fundert i vanskelig målbare verdier, for eksempel opplevelser av etisk og estetisk art.
- de ikke kan omsettes i kroner, kilowall, arbeidsplasser, boliger osv.
- de ikke inngår i en moraldebatt.

Et middel til å få større klarhet i de vanskelig målbare størrelsene og verdinormene hos mennesker er å spørre dem. I en spørreundersøkelse bes folk verdsette eksempelvis opplevelser og aktiviteter. Det spørres gjerne etter omfang av de aktiviteter folk utøver, og som skal vurderes. En slik kartlegging bygger på en sosialøkonomisk idé om at verdinormeringene til folk kommer til uttrykk ved det de gjør.

7.2. Formålet med spørreundersøkelsen i Nordre Øyeren

Under diskusjonen om varig jaktforbud i reservatet ble det hevdet at jegerinteressene i området ikke var tilstrekkelig utredet.

Det ble samtidig vist til de spørreundersøkelsene som foretas av DVF Reguleringsundersøkelsene blant jegere i endel områder der vassdragsregulering er planlagt.

Vit.kons. Odd Kjos-Hanssen ved Reguleringsundersøkelsene påtok seg å utarbeide et tilsvarende opplegg for Nordre Øyeren i forbindelse med den regulerte jakta i 1979. Formålet var grovt skissert:

- å belyse betydningen av jakta for den enkelte jeger.
- samle sosiologiske og geografiske opplysninger om jegere i Nordre Øyeren i 1979.

7.3. Utforming av spørreskjema

Spørsmålene som ble stilt er hovedsakelig tatt fra et tilsvarende større spørreskjema benyttet i prosjektet "Viltundersøkelser i 10-års vernede vassdrag".

Til tross for at konflikten i Nordre Øyeren er en annen, ble det ut fra formålet antatt at det tidligere opplegget ville være fyldestgjørende. For sammenligningens skyld var det viktig med en noenlunde lik spørsmålstilling.

7.4. Spørreundersøkelsen i Leksvik kommune

I samband med planene om kraftutbygging i Mossa-vassdraget ble spørreskjema i 1979 sendt til alle personer i Leksvik og Mosvik kommuner som hadde betalt vilttrygdavgift for jaktåret 1978/79. Dette ble gjort for å belyse jegerinteressene i nedbørsfeltet til Mossa. En har i det følgende materialet valgt kun å se på svarene fra Leksvik (Reitan og Kjos-Hanssen 1980).

Leksvik har et samlet areal på 431 km². Leksvik er en industri- og landbrukskommune som pr. 1.1.1979 hadde 3.363 innbyggere.

Spørreskjemaet ble sendt til 122 personer, alle menn. 95 av disse svarte.

62,1% oppgir å være storviltjegere

84,2% oppgir å være småviltjegere

3,2% har ikke jaktet.

Spørsmålsskjemaet var ikke på alle punkt identisk med den som er benyttet i Nordre Øyeren, og bare deler av svarmaterialet vil bli brukt i sammenligningen.

7.5. Feilkilder

7.5.1. Prinsipielt

For å belyse en interessekonflikt har spørreundersøkelsen den svakhet at ikke andre brukergrupper enn jegerne inngår.

Andre brukergrupper vil kunne oppleve interessekonflikt med jegerne. I tillegg vil en del mennesker oppleve følelsesmessig sjenanse ved jaktutøvelsen.

7.5.2. Metodisk svakheter

~~I spørreundersøkelsen for~~ utsetter en at jegerne viser oppriktighet i sine besvarelser. Men jegeren antas å kjenne formålet med spørreundersøkelsen og det kan ubevisst influere på svarene jegeren gir.

Så lenge en ønsker å nytte samme spørsmålsopplegg i flere områder vil det nødvendigvis kunne være lokalt pregede, men viktige punkt som utelates i spørsmålstillingen.

Det å anslå omfanget av aktiviteten i året som gikk, vil kunne være beheftet med store feilmarginer. Det antas spesielt å gjelde aktivitet som ligger langt tilbake i tid, i dette tilfelle vinter-halvåret.

7.6. Innsamling og databehandling av svarmaterialet

Samtlige 64 spørreskjema innkom, 53 før purring og 11 etter 1.purring.

Svarmaterialet er behandlet og utskrevet ved Regnesenteret på Universitetet i Trondheim (RUNIT) ved EDB-konsulent Ola Kindset.

8. RESULTATET AV SPØRREUNDERSØKELSEN

8.1. Jegerne

8.1.1. Bostedskommuner

Jegernes kommunetilhørighet framgår av Tabell 9.

Tabell 9. Bostedskommuner for jegerne i Nordre Øyeren 1979

<u>Kommune</u>	<u>Antall</u>	<u>Prosentvis fordeling</u>
Fet	37	58
Skedsmo	12	19
Rælingen	11	17
Aurskog-Høland	1	2
Enebakk	1	2
Lørenskog	1	2
Oslo	1	2
Totalt	64	102

De lokale jegerne var stort sett enerådende i Nordre Øyeren i 1979.

Siden jakta har foregått i Fet og Rælingen er det naturlig at flesteparten kommer herfra. Skedsmo har den største befolkningskonsentrasjonen i området. Alternative småviltjakt-områder er det lite av. Det er derfor naturlig at Nordre Øyeren øver tiltrekning på jegerne i Skedsmo.

8.1.2. Alderssammensetningen

Tabell 10. Alderssammensetningen på jegerne i Nordre Øyeren
i 1979

Aldersgruppe	Antall	% fordeling
< 19	9	15
20-24	11	19
25-29	9	15
30-34	8	14
35-39	7	12
40-44	4	6
45-49	3	5
50-54	5	8
55-59	1	2
60-67	1	2
> 68	1	2
Totalt	59	100

Gjennomsnittsalderen for jegerne var 32,4 år.

I Leksvik var gjennomsnittsalderen 41,2 år hos de intervjuede jegere. Også i forbindelse med spørreundersøkelsene i 10 årsvernedede vassdrag lå landsgjennomsnittet i nærheten av 40 år, og snittet i østlandsområdet var på ca. 42 år (Reitan og Kjos-Hanssen, pers.medd.).

Fra lokalt hold i Fet så vel som Rælingen bekreftes det at det blant jegerne i Nordre Øyeren i 1979 var uvanlig mye unge folk. Dette gjelder i forhold til tidligere jakt i området så vel som i forhold til medlemsmassen i jeger- og fiskerforeningene.

En må anta at en såvidt omfattende jegerprøve har holdt en del eldre jegere bort. Dette bekreftes også fra lokalt hold (Arne Nordli, pers.medd.).

Fra annet hold hevdes det at innføring av jaktforbud morgen og kveld har hatt stor betydning (Olav Pettersen, pers.medd.). Såpass seint på året strekker den lyse del av dagen seg såvidt utenfor arbeidstida. Arbeidstakere med normal arbeidstid får derfor nesten bare anledning til helgejakt. Morgen- og særlig kveldsjakta var tidligere svært viktige, siden endene da trakk tilbake til de områder de ble drevet vekk fra på dagtid.

Mange av de eldre, tradisjonsbundne jegerne finner det i dag ikke umaken verdt å løse kort. Fra lokalt hold blir det hevdet at dette er svært uheldig, siden det er for disse tradisjonsbundne jegerne jakta i Nordre Øyeren hadde sin største betydning.

8.1.3. Kjønn og sivilstand

Samtlige jegere, 64 personer, i Nordre Øyeren i 1979 var menn, hvorav;

40,3% var ugifte

54,8% var gifte

4,8% hadde tidligere vært gift.

At menn stort sett er enerådende innen jakt i Norge er et kjent fenomen. I Leksvik var det bare menn som løste vilttrygdavgift for jaktåret 1978/79.

I landsgjennomsnitt er 0,5-0,6% av jegerne kvinner (obligatorisk jegerprøve).

8.1.4. Yrke

Jegerne har oppgitt den yrkestilhørighet som framgår av Tabell 11.

Tabell 11. Oppgitt yrkesfordeling hos jegerne i Nordre Øyeren i 1979. Yrkesfordelingen i landet i 1978 er også oppgitt (K. Ringdal, pers.medd., Gjøvik 1979).

Yrke	Antall jegere	% Nordre Øyeren	%Landssammenheng
Primærnæring	1	2	7
Selvstendig	4	6	
Høyere funksjonær	8	13	19
Lavere funksjonær	6	10	
Arbeider	24	38	17
Husmor	0	0	36
Skoleelev/student	9	14	7
Pensjonist/trygdet	4	5	10
Annet	7	11	3
Totalt	63	99	99

Under annet yrke har 4 anført ulike handverk; typograf, maler, montør og preparant. Forøvrig var lærer, selger og sjåfør oppgitt.

Så lenge en ikke kjenner den yrkesmessige sammensetningen blant befolkningen i distriktet er det vanskelig å si hvorvidt jakta i Nordre Øyeren i 1979 appellerte til spesielle grupper. Sammenlignet med landsbasis var det spesielt arbeiderne og skoleelever som bidro med stor andel.

Enkelte har den oppfatning at småviltjegere i bynære strøk og tettsteder i første rekke kommer fra "høyere" sosiale sjikt. Så var ikke tilfelle i Nordre Øyeren i 1979. Kategorien "arbeidere" utgjør langt den største gruppen.

For et midlere sosialt lag er det antageligvis av stor betydning at det er kort avstand til jaktterrenget. Jakta blir langt mindre tid- og pengekrevenne enn om en skulle reise langt, gjerne også leie hytte og jaktterreng.

8.1.5. Hjemsted, bosetningsstruktur

Tabell 12. Oppgitt bosetningstetthet på jegerens hjemsteder.

Bostruktur	Antall jegere	%-vis fordeling
Spredt bygd	22	35,0
Mindre tettsted: <2000	23	37,0
Liten by: 2000-20000	13	21,0
Mellomstor by: 20000-100000	3	5,0
Større by	1	2,0

De fleste innbyggerne i distriktet er lokalisert til folkerike sentra. Lillestrøm, Strømmen og Fetsund er de viktigste.

Allikevel oppgir 72% av jegerne å bo spredt bygd eller i mindre tettsteder. En må forvente at jakttradisjonen har sterkere rot i de mindre samfunn, dette er en erfaring en også har fra andre kanter av landet. Noen årsaker kan være:

- høsting av utmarksressurser står mer sentralt i oppdragelsen
- de mindre samfunn er i mindre grad preget av tilflytting. Personer som er oppvokst på stedet antas å være mer tradisjonstro enn innflyttere.

8.1.6. Innlosjering under jakta i 1979

Jegerne i Nordre Øyeren bodde hjemme 3/4 av nettene før jakt i 1979.

Det samme gjorde jegerne i Leksvik i jaktåret 1978/79.

Tabell 13 viser at også den øvrige fordeling av nettene samsvarer sånn noenlunde. Det går fram av tabellene 18 og 19 at jegerne i Nordre Øyeren i 1979 også var innvolvert i jakt i andre områder/kommuner i 1979. Det er i første rekke her losjeringen utenfor hjemmet har funnet sted.

Tabell 13. Prosentvis fordeling av innlosjerte netter før all jakt; i 1979 for jegere i Nordre Øyeren og i 1978/79 for Leksvik-jegeren.

	Nordre Øyeren	Leksvik
Antall netter	464	1001
Hjemme	75	75
Egen hytte	9	13
Leid hytte	5	4
Hos venner/familie	4	5
Turisthytte, hotell o.l.	4	0
Campingvogn	1	0
Telt	1	0
Annet	1	3
Totalt	100	100

8.2. Jegernes utøvelse av forskjellige friluftaktiviteter

I spørreskjemaet ble jegeren bedt om å angi hvor mange dager i løpet av året han utøvde ulike friluftaktiviteter, og hvilken betydning han tilla dem.

Også del av dag ble regnet som dag. Det gjennomsnittlige antall dager brukt på hver aktivitet, som ble utregnet på grunnlag av svarene, er gjengitt i Tabell 14. Denne middelerdien er basert på gruppemiddelet samt 25 dager for gruppen mer enn 20 dager. 25 dager er antagelig en for lav verdi, men siden verdien tidligere er nyttet i Leksvik-undersøkelsen, gjøres det her for sammenligningens skyld.

Tabell 14. Prosentvis fordeling av innkomne svar fra jegerne i Nordre Øyeren 1979 etter antall dager i året de utøvde de ulike friluftaktivitetene, og midlere antall dager ($\bar{x}$) som svarerne har brukt på hver aktivitet. Middeltallene fra Leksvik er tatt med.

	Ant. besv.	Antall dager % fordeling						Nordre Leks- Øyeren vik	
		Mer enn						$\bar{x}$	$\bar{x}$
		0	1-2	3-5	6-9	10-19	20		
1. Fritidsfiske i laksevassdrag	58	88	3	5	2	0	2	0,8	2,8
2. Annet fritidsfiske i ferskvann	61	0	8	12	15	21	44	16,0	9,2
3. Fritidsfiske i sjøen	59	49	15	19	5	5	7	3,8	6,5
4. Jakt	62	0	6	8	13	16	57	17,9	12,2
5. Skiturer (andre enn fiske/jaktturer)	61	18	3	7	10	29	33	13,7	15,2
6. Fotturer (andre enn fiske/jaktturer)	61	13	7	21	16	13	30	11,5	11,3
7. Bær og soppturer	60	40	23	25	8	3	0	2,5	5,0
8. Turer med kano/robåt	58	19	26	12	22	9	12	6,9	3,6
9. Turer med motorbåt/seilbåt	62	14	8	18	18	21	21	10,6	2,9
10. Sykkelturer/ride- turer	59	58	20	10	0	3	9	3,3	1,9
11. Løpeturer/jogge- turer	59	42	9	3	12	10	24	8,6	6,3
12. Bading utendørs/ soling	61	8	8	15	13	23	33	13,3	5,9
13. Naturstudier (planter, dyr, fotografering mm.)	60	37	10	22	12	5	15	6,4	2,2
14. Andre aktiviteter ¹⁾	13	23	0	0	0	0	77	19,2	4,2
Totalt								134,5	89,2

1) 3 personer anfører lerdue- og baneskyting, 2 idrett og enkelt-
personer oppgir Rødekors, hogst, hundehold, fugletitting, trav-
sport og natursamling.

Den betydning jegerne tillia de ulike aktiviteter går fram av Tabell 15.

Tabell 15. Prosentvis fordeling av de ulike friluftaktiviteters verdi for jegere i Nordre Øyeren. Middelverdien $\bar{x}$ refererer seg til verdigruppenummerne. Et lavt middel tilsier høy verdi, og tilsvarende et høyt middel lav verdi. Middelverdiene for jegerne i Leksvik er tatt med.

	Ant. besv.	Svært stor verdi	Stor verdi	En viss verdi	Liten verdi	Ut- øves ikke	Nordre Øye- ren	Leks- vik
		1	2	3	4	5	$\bar{x}$	$\bar{x}$
1. Fritidsfiske i laksevassdrag	58	2	3	5	7	83	4,7	3,9
2. Annet fritidsfiske i ferskvann	61	33	34	30	3	0	2,0	2,5
3. Fritidsfiske i sjøen	58	7	5	33	15	40	3,8	2,9
4. Jakt	62	73	21	6	0	0	1,3	1,8
5. Skiturer (andre enn jakt/fiske)	61	20	28	28	13	11	2,7	2,2
6. Fotturer (andre enn jakt/fiske)	60	10	27	43	13	7	2,8	2,5
7. Bær og soppturer	60	5	7	40	20	28	3,6	3,0
8. Turer med kano, robåt	61	16	16	33	21	13	3,0	3,9
9. Turer med motorbåt/seilbåt	61	16	21	31	16	15	2,9	4,4
10. Sykkelturer/rideturer	59	3	2	22	24	49	4,1	4,3
11. Løpeturer/joggeturer	59	9	20	15	17	39	3,6	3,6
12. Bading uten-dørs/soling	60	20	22	40	13	5	2,6	3,2
13. Naturstudier (planter, dyr, fotografering m.m)	61	13	20	30	11	26	3,2	3,9
14. Andre aktiviteter	13	54	8	23	8	8	2,1	4,0

Jakt angis å ha svært stor verdi for jegerne i Nordre Øyeren; de både verdsetter og utøver jaktutøvelsen i større grad enn sine kolleger i Leksvik. Den store betydningen jakt tillegges kan også ha samband med den motivasjon og entusiasme jegerne i Nordre Øyeren viser ved å gi seg i kast med en omfattende jegerprøve.

Totalt var også omfanget av friluftsaaktiviteter langt høyere enn tilfelle var i Leksvik. Dette går fram av de summerte gjennomsnittsverdiene for utøvelse av aktivitetene (Tabell 14).

I hvilken grad dette skyldes et større generelt behov for avslapning, er det ikke lett å si noe om. Men det er vanskelig å tenke seg at mulighetene til utøvelse skulle ligge så mye dårligere til rette i Leksvik enn i Nordre Øyeren distriktet.

Annet ferskvannsfiske enn laksefiske hadde stor verdi for jegeren i Nordre Øyeren, og var nesten like tidkrevende som jakt. Øyeren er jo en svært fiskerik innsjø, så en må anta at det meste av fisket foregikk der.

Båtliv og bading utendørs/soling er også aktiviteter med en viss betydning. Laksefiske, sykkel- og rideturer, bær- og soppturer samt sjøfiske er tydeligvis aktiviteter med lite appell.

Ved enkelte friluftsaaktiviteter viste jegerne i Leksvik og Nordre Øyeren markerte forskjeller i utøvelse, så vel som tillagt betydning.

Det er de ulike muligheter til utøvelse som synes å være avgjørende.

8.3. Jegernes utøvelse av jakt

8.3.1. Omfang av jakt i Nordre Øyeren

Tabell 16. Innkomne svar på spørsmål om hvor mange dager jegerne jaktet i Nordre Øyeren i 1979.

Antall dager	Besvart	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20	Mer enn Gjennom- snittet
Antall jegere	60	2	12	17	12	12	5	7,3
%-vis fordeling		3	20	28	20	20	8	

Som det går fram av Tabell 16 har jegerne fordelt seg jamnt med ei jakttid fra 1-2 dager og opp til over 3 uker.

I gjennomsnitt har hver jeger jaktet vel ei uke, 7,3 dager i Nordre Øyeren i 1979.

På spørsmålet om hvorvidt jegeren hadde jaktet i Nordre Øyeren tidligere, fordelte svarene seg som vist i Tabell 17.

Tabell 17. Jegernes svar på hvorvidt de tidligere hadde jaktet i Nordre Øyeren.

	Antall jegere	%-vis fordeling
1. Nei	14	23
2. 1-5 sesonger	15	24
3. Mer enn 5 sesonger	32	53
Totalt	61	100

Flertallet av jegerne hadde jaktet i Nordre Øyeren i mer enn 5 sesonger, og må sies å være erfarne i området.

For nærmere 1/4 av jegerne var imidlertid 1979 deres første jakt-sesong i Nordre Øyeren. Dette er en svært stor andel nye jegere. Statistisk Sentralbyrå har beregnet antall jegere i Norge i 1978/79 til ca. 130 000 jegere. Av disse anslås 10-15 000 å være første-gangsjegere, m.a.o. ca. 10% (Obligatorisk Jegerprøve).

8.3.2. Jakt i andre områder

For det store flertall av jegerne er Nordre Øyeren ett av flere jaktområder i 1979. Dette går fram av Tabell 18.

Tabell 18. Jegernes svar på hvorvidt de jaktet i andre områder enn Nordre Øyeren i 1979

	Antall	%-vis fordeling
1. Nei	12	20
2. 1-5 andre områder (kommuner)	49	80
3. Mer enn 5 andre områder (kommuner)	0	0
Totalt	61	100

At jegerne trakk til andre områder kan ha sammenheng med de begrensninger jakta i Nordre Øyeren var underlagt.

I brev av 2.desember 1980 skriver formann i Fet Jeger- og Fiskerforening: "Nordre Øyeren var et eldorado for en god del av våre jegere som jaktområde og til stor avlastning for vårt skogsterreng, som har fått et stort press av jegere nå".

Tabell 19. Jegernes svar på hvorvidt de tidligere har jaktet i andre områder enn Nordre Øyeren

	Antall	%-vis fordeling
1. Nei	8	13
2. 1-5 andre områder (kommuner)	46	75
3. Mer enn 5 andre områder (kommuner)	7	12
Totalt	61	100

Det ville vært nyttig å sett hvordan fordelingen ville artet seg i de år jakta i Nordre Øyeren ikke var underlagt restriksjoner.

8.3.3. Tilstrekkelig jakt i 1979?

Jegerne kunne gjerne tenke seg å jakte mer i Nordre Øyeren i 1979 enn de ble gitt anledning til. Det går klart fram av Tabell 20.

Tabell 20. Jegernes svar på spørsmål om de jaktet så mye som de ønsket i Nordre Øyeren i 1979

	Antall jegere	%-vis fordeling
Ja	5	8
Nei	57	92
Totalt	62	100

I Leksvik var de tilsvarende tallene 36% ja og 64% nei.

Offentlige restriksjoner på jakta er den viktigste årsak til at jegerne ikke fikk tilfredsstilt sitt ønske om jakt i Nordre Øyeren. I Tabell 21 tilleggges 70% av jegerne dette stor betydning.

Tabell 21. Oppgitte grunner til at jegerne ikke jaktet så mye som de kunne ønske. Svarene er gitt prosentvis fordeling, og middelverdiene refererer seg til verdigruppenummerene. Et lavt middel gir stor betydning osv.

	Ant. besv.	1.	2.	3.	Gjennomsn.verdier	
		Stor betydn.	En viss betydn.	Ingen betydn.	Nordre Øyeren	Leksvik
1. Er opptatt med andre fritids-gjøremaal	59	22	48	30	2,1	2,0
2. For lite fritid	61	33	33	34	2,0	1,7
3. Tungvint å komme til jaktområde som passer	60	8	22	70	2,6	2,7
4. Dårlig vær	60	3	17	80	2,8	2,3
5. For lite vilt	58	3	41	55	2,5	1,9
6. Har ingen å jakte sammen med, vil ikke holde på aleine	60	2	13	85	2,8	2,7
7. For store ut-gifter	61	7	8	85	2,8	2,8
8. For mange jegere	60	5	37	58	2,5	2,4
9. Dårlige over-nattingsmulig-heter	59	5	3	92	2,9	2,9
10. Sykdom/har ikke god nok helse	59	5	7	88	2,8	2,8
11. Blir for mye borte fra familien	60	5	30	65	2,6	2,5
12. Mangler tiltaks-lyst	60	5	5	90	2,9	2,7
13. Offentlige jakt-tidsbestemmelser	60	70	22	8	1,4	ikke spurt
14. Andre årsaker	8	40	30	30	1,9	2,2

Under andre årsaker er flere momenter vedrørende jaktforbudet nevnt. En jeger følte seg overvåket og en manglet båtskyss.

Med unntak av offentlige begrensninger viser jegeren i Nordre Øyeren forbausende mange likhetstrekk med sin kollega i Leksvik.

For lite fritid og andre gjøremål har betydning for begge.

Dårlig vær og for lite vilt synes å ha større betydning for Leksvik-jegeren enn tilfelle er i Øyeren. Forøvrig synes ingen av de andre begrensningene å være av betydning, aller minst kostnader og overnattingsmuligheter.

8.4. Motivering til jakt

8.4.1. Jakt, fangst - holdninger

Begrunnelser for å drive jakt varierer, dels fra person til person, og dels etter hvilken dyreart det er som jaktes. Noen generelle punkter nevnes her:

- jakt er høsting av fornybare ressurser, og har alltid inngått i vår naturalhusholdning.
- overfor enkelte dyrearter er jakt en nødvendig biologisk beskattningsform for å holde bestandene i "sjakk".
- jakt er en kulturelt betinget aktivitet som for mange mennesker er viktig og meningsfylt rekreasjon.

Svært ulike holdninger til jakt kommer til uttrykk i samfunnet. Motstandere av all eller en del jakt begrunner sine synspunkter:

- biologisk, ved at arter trues. Jakt inngår som en av flere menneskelige virksomheter som truer enkelte dyrebestander.
- følelsesmessig sjenanse; jakt appellerer til "drapsinstinkt" i oss. Enkelte tillegger dyrene "menneskelige" egenskaper, og følelsesmessig tilknytning til jakt avhenger av hvilken art som jaktes.

Jaktrapporten (Tab. 5 og 7) tilsier at jakta i Nordre Øyeren vanskelig lar seg begrunne som utnytting av naturressursene. Den antas heller ikke å ha verdi som nødvendig bestandsregulator.

8.4.2. Motiveringen for jakt i Nordre Øyeren

Jegerne viser en svært lik begrunnelse for å jakte i henholdsvis Nordre Øyeren og i Leksvik. Det går fram av Tabell 22.

Tabell 22. Årsakene til at Nordre Øyeren velges til jakt. Prosentvis fordeling av jegernes svar på betydningen av forholdet. Middelverdiene referer seg til verdinummerene (1, 2, 3). Lavt tall gir høy verdi osv. Middelverdiene fra Leksvik er tatt med.

		1.	2.	3.	Middel verdi	
	Ant.	Stor	En viss	Ingen	Nordre	
	besv.	betydn.	betydn.	betydn.	Øyeren	Leksvik
1. Stor småviltbestand	60	17	68	15	2,0	2,6
2. Kort avstand til hjemstedet	61	61	29	10	1,5	1,5
3. Nærmeste jaktmulighet	60	55	22	23	1,7	1,7
4. Lett adkomst fra vei	59	15	17	68	2,5	2,3
5. Lett å få kjøpt jaktkort	59	10	37	53	2,4	2,3
6. Rimelige jaktkort	59	14	34	52	2,4	2,3
7. Godt servicetilbud i området	57	2	-	98	3,0	3,0
8. Ferierer i området allikevel	61	16	7	77	2,6	2,5
9. Oppholdt meg i området av andre grunner	58	14	24	62	2,5	2,5
10. Har jaktet i området tidligere	60	65	12	23	1,6	1,5
11. Har fått området anbefalt	57	10	16	74	2,6	2,7
12. Få jegere	60	35	40	25	1,9	1,9
13. Fint terreng	61	57	39	3	1,5	1,6
14. Har hytte i området	59	8	2	90	2,8	2,4
15. Spesielt interessert i andejakt	61	59	38	3	1,4	ikke spurt
16. Liten mulighet for annen jakt	59	36	39	25	1,9	ikke spurt
17. Annet, verdi	13	62	-	38	1,8	2,3

Under annet har flere anført tradisjonens betydning. Friluftslivet, sjarmen ved å være på Øyeren framheves. En er interessert i området ut fra naturinteresse. Gammel romantikk er nevnt av en som gleder seg ved å være ute med kaffikjelen, steikepanna og kona.

Faktorer av stor felles betydning er den korte avstand til hjemmet, at det er nærmeste jaktmulighet, fint terreng og at en har jaktet i området tidligere. Få jegere betyr også en del.

Jegeren i Nordre Øyeren er spesielt interessert i andejakt og tiltrekkes dels av stor småviltbestand og av at andre muligheter til jakt er begrensa.

En merker seg forøvrig at jegerne vil være sjølberga under jakta; service-tilbudet er ikke tillagt betydning. Dette skyldes nok at jakta i all hovedsak har utgangspunkt i hjemmet.

8.4.3. Grunner til at man driver jakt

Tabell 23. Prosentvis svarfordeling på spørsmål om grunner til at man driver jakt. Gjennomsnittsverdien refererer seg til svargrupperne.

		1.	2.	3.	Middelverdi	
	Ant.	Stor	En viss	Ingen	Nordre	
	besv.	betydn.	betydn.	betydn.	Øyeren	Leksvik
1. Sjanser til god fangst	62	10	63	27	2,2	2,3
2. Opplevelse av spenning	62	65	29	6	1,4	1,5
3. Anledning til å være sammen med venner/familie	62	31	23	47	2,2	2,0
4. Anledning til å være alene	60	25	43	32	2,1	2,3
5. Blir kvitt stress/slapper av	61	77	18	5	1,3	1,4
6. Fysisk aktivitet og mosjon	62	60	39	2	1,4	1,3
7. Annet	16	75	6	19	1,4	1,7

Naturopplevelsen ble framhevet under annet; opplevelsen av å være ute i terrenget. Avveksling, sporten samt opplevelsen av å ta ut en produksjon humant og effektivt.

Av stor betydning var jakt for opplevelsen av spenning, avslapning-avstressing og fysisk aktivitet. De øvrige momenter hadde i gjennomsnitt en viss betydning. Det er igjen godt sammenfall i opplevelse mellom jegerne i Nordre Øyeren og Leksvik.

8.4.4. Hva kostet jakta i 1979

Jegerne i Nordre Øyeren ble bedt om å oppgi hvor mye jakten hadde kostet totalt etter 1.april 1979, da jaktåret 1979/80 startet. Ca. utgifter til reiser, overnatting, våpen og annet utstyr, hundehold, jakttillatelser m.m. skulle oppgis.

Det skulle ikke gjøres fradrag for verdien av det felte vilt. Svarene er gjengitt i Tabell 24.

Tabell 24. Kostnader ved jakt i jaktåret 1979/80

	Antall	%-vis fordeling
1. Under 100 kr.	4	7
2. 101- 500 kr.	29	48
3. 501-1000 kr.	13	21
4. 1001-2000 kr.	8	13
5. 2001-5000 kr.	5	8
6. Over 5000 kr.	2	3
Totalt	61	100

Ved utregning av totalkostnadene for jegerne antas de jegere som oppga utgifter på over kr. 5.000,- å ha brukt kr. 6.000,-. For de øvrige nyttes middelveiden i de enkelte grupper.

Jegerne hadde da i perioden etter 1.april hatt utlegg på totalt ca. kr. 60.000,-, eller i underkant av kr. 1.000,- pr. jeger. Imidlertid oppga hele 33 av de 61 jegerne som besvarte spørsmålet å ha hatt kostnader under kr. 500,-.

Gjennomsnittsjegeren i Nordre Øyeren har tidligere oppgitt at kostnadene forbundet med jakt var uten betydning for omfanget av utøvelsen (Tabell 21).

Det store flertallet av jegerne hadde heller ingen ting å utsette på prisen på jaktkortet, som var kr. 50,- pr. 14-dagers periode. Dette går fram av Tabell 25.

Tabell 25. Jegeren i Nordre Øyeren i 1979 sin vurdering av prisenivået på jaktkortet i området.

	Antall svar	% fordeling
1. Jaktkortene er dyre	11	18
2. Passende kortpris	44	71
3. Jaktkortene er billige	7	11
Totalt	62	100

9. KONKLUSJON

Jegerne i Nordre Øyeren i 1979 kom nesten utelukkende fra kommuner som tilgrenset reservat.

I gjennomsnitt var de unge, og må på bakgrunn av yrkesvalg sies å tilhøre det jamne lag av befolkningen.

Det var i første rekke de muligheter til avstressing, rekreasjon, spenning og friluftsliv som var forlokkende ved jakta. Nordre Øyeren har stor verdi som jaktområde bl.a. fordi det er lett tilgjengelig og har bra med vilt. Jakta der har da også lange tradisjoner, og har betydd mye for jegerne og lokalmiljøet.

Innføring av prøveordningen, med sine reguleringer, har imidlertid lagt en kraftig demper på jegernes jaktentusiasme. Dette kom til uttrykk i svarene jegerne i 1979 ga, samt ved at mange jegere med lange jakttradisjoner i området uteble. De fleste jegerne i Nordre Øyeren i 1979 nyttet også andre jaktområder.

Andelen førstegangsjegere var ca. dobbelt så stor i Nordre Øyeren i 1979 som i landet som helhet.

Mange av de eldre jegerne, som har hatt Nordre Øyeren som spesialitet, fant det ikke bryet verdt å jakte der lenger. Så ble det hevdet fra lokalt hold.

Dette kan være et forbigående fenomen, forbundet med noe nytt og uvant, og en noe kaotisk og oppjaget innledning før jakta i 1979.

Imidlertid må en kunne anta at innføring av varig jaktforbud i dagens situasjon ikke ville representere det tapet for jaktinteressene som det ville gjort før prøveordningen kom i stand.

10. SAMMENDRAG

5.desember 1975 ble Nordre Øyeren naturreservat opprettet ved Kongelig resolusjon. Samtidig ble det innført midlertidig jaktforbud i området. Formålet med fredningen var bl.a. å sikre et av Norges viktigste trekkområder for vann- og våtmarksfugler.

Miljøverndepartementet foreslo i 1978 at varig jaktforbud skulle innføres i reservatet, og forslaget ble sendt berørte parter til uttalelse.

Resultatet ble i første omgang innføring av en midlertidig prøveordning for jakt, tenkt å vare fra og med 1979 til og med 1981.

Jakta i Nordre Øyeren naturreservat var i 1979 begrenset til:

- 2 perioder à 14 dager i tiden 15.9. til 14.10.
- maksimalt 150 jaktkort i hver periode.
- jegere som har bestått en praktisk-teoretisk jegerprøve.
- Svellet er fredet for jakt, men jakt kan utøves i resten av reservatet.
- følgende arter som er jaktbare; stokkand, krikkand, kvinand, laksand, ringdue, gråmåke, svartbak, kråke, mink og rev.
- perioden soloppgang-solnedgang.
- kun jakt fra land er tillatt, ikke fra båt.

Prøveordningen kom i stand under forutsetning av at det parallelt ble foretatt omfattende undersøkelser for å belyse jaktas innvirkning på fuglelivet. Miljøverndepartementet mente at etter 3 års prøvejakt skulle en ved disse undersøkelsene ha større klarhet i, i hvilken grad jakt stred mot verneformålet og intensjonen i reservatopprettelsen.

For å belyse jegerinteressene i området foretok Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk - Reguleringsundersøkelsene en omfattende spørreundersøkelse blant jegerne i reservatet i 1979. Tilsvarende jegerundersøkelser foretar DVF - Reguleringsundersøkelsene i en del områder berørt av planlagt vasskraftutbygging. DVF Viltforskningen har det faglige ansvar for databehandlingen og rapportutarbeidelsen.

Formålet med spørreundersøkelsen i Nordre Øyeren i 1979 var:

- å belyse betydningen av jakt i området for jegerne som gruppe og enkeltpersoner.
- gi sosiologiske og geografiske opplysninger om jegere i Nordre Øyeren i 1979.
- sammenligne jegerne i Nordre Øyeren med jegerne i Leksvik kommune i Nord-Trøndelag på bakgrunn av en tilsvarende undersøkelse.

DVF Viltforskningen hadde også ansvaret for å utarbeide en jakt-rapport på grunnlag av jegerens oppgitte opplysninger om jakt-lokalisering, jaktutbytte og fellingstidspunkt og tidfesting av jakta.

Denne rapporten, som omfatter jaktrapport såvel som spørreundersøkelsen, er ikke ment å være et argument for eller mot et varig jaktforbud i området. I spørreundersøkelsen har man kun henvendt seg til en av brukergruppene i reservatet, nemlig jegerne.

Jaktrapport fra Nordre Øyeren i 1979

Jakta foregikk i kommunene Fet og Rælingen. Den var lokalisert til deltaområdene ved utløpene av Glomma, Leira og Nitelva. Av en kvote på totalt 300 jaktkort ble kun 95 benyttet. Den omfattende

jegerprøven og øvrige reguleringer har medvirket til den lave kortutnyttelsen.

Jakta hadde større interesse i 1. enn 2.periode og langt de fleste jegerne jakta i de østlige deltaområdene; på Fet-siden. Viltutbyttet var her 181 felt vilt, fordelt på 73 jaktkort.

Men jegerne på vestsiden, i Rælingen, har oppnådd et større jaktutbytte pr. jeger. 126 felt vilt fordelt på 22 jaktkort.

Jegerne merket av på et kart med ruteinndeling hvilke områder de benyttet under jaktturene. Jakta foregikk i deltaet, og hovedtyngden var lokalisert til de sørlige deler.

Jakta i Nordre Øyeren i 1979 foregikk i svært disiplinerte former, med svært få uregelmessigheter.

Jegerne i Nordre Øyeren i 1979

Av de 64 jegerne som totalt deltok i Nordre Øyeren-jakta i 1979, hadde hele 60 botilhørighet til kommunene Fet, Skedsmo og Rælingen; henholdsvis 37, 12 og 11. Siden jakta foregikk på Fet og Rælingen sin grunn er det naturlig at flesteparten kom herfra. Skedsmo er den klart tettest befolkede av reservatets tilgrensende kommuner, og er dessuten dårligst stilt med områder til annen småviltjakt.

Jegerne var alle menn, i alderen fra under 19 til over 68 år, med en gjennomsnittsalder på ca. 32 år. Vel halvparten av jegerne var gift og ca. 5% hadde tidligere vært det.

Over 1/3 av jegerne oppga å være arbeidere, mens resten var jamnere fordelt på de øvrige grupper. Dog oppga bare én å høre hjemme i primærnæringen, og ingen var husmødre.

Nesten 3/4 av jegerne bodde spredtbygd eller i tettsteder med færre enn 2.000 innbyggere. Dette til tross for at en rekke store befolkningssentra ligger innen kort rekkevidde av reservatet.

Jegerne bodde hovedsaklig hjemme under jakta.

Jakt var den friluftsansaktivitet som appellerte sterkest til jegere i Nordre Øyeren i 1979, og som han bruker mest tid på. Annet ferskvannsfiske utgjør en god nummer 2. En viss betydning har også bading utendørs/soling, naturstudering, ski- og fotturer samt båtliv.

Jegerne i Nordre Øyeren har fordelt seg jamnt på spørsmålet om hvor mange dager de har benyttet til jakt i området, fra ingen til mer enn 3 uker. I gjennomsnitt har de benyttet vel 7 dager. For ca. 1/4 av jegerne var 1979 deres første jaktsesong i Nordre Øyeren. Dette er en svært stor andel førstegangsjegere. Den er ca. dobbelt så stor som i landsmålestokk. Men over halvparten av jegerne har erfaring fra mer enn 5 sesonger i området. 4 av 5 jegere benyttet også andre jaktlokaliteter i 1979. Den korte jakttida i reservatet har nok vært av betydning for jakta i andre områder, noe som også bekreftes fra lokalt hold.

Over 90% av jegerne skulle gjerne jaktet mer i Nordre Øyeren i 1979 enn de fikk anledning til. De offentlige jakttidsbestemmelsene ble oppgitt til å være den viktigste hindring for ytterligere utøvelse. Jakttida startet for seint og ble avsluttet for tidlig. Dessuten var morgen- og kveldstrekkene ikke lenger tilgjengelige for jakt da de falt utenfor dagslyperioden.

Jegerne oppga at andre gjøremål og for lite fritid også var begrensende faktorer av betydning.

De viktigste grunner til at Nordre Øyeren ble valgt som jaktområde i 1979 oppga jegerne å være:

- kort avstand fra hjemstedet
- nærmeste jaktmulighet
- at en hadde jaktet her tidligere
- spesielt interessert i andejakt
- fint terreng

Av betydning er også stor småviltbestand, få jegere og liten mulighet til annen jakt.

På spørsmål om grunner til at man driver jakt ble 3 faktorer oppgitt å være av stor betydning:

- opplevelse av spenning
- blir kvitt stress/slapper av
- fysisk aktivitet og mosjon

Naturopplevelsen framheves av flere, mens sjansen til fangst oppgis å være av mindre betydning.

Ferskvannsfiske er tidligere angitt som viktig friluftsjaktaktivitet, og det synes naturlig at motiveringen er den samme som for jakt.

Utleggene til jakt fra 1.april 1979 til jakta var avsluttet i Nordre Øyeren varierte mye. 4 hadde brukt mindre enn kr. 100,-, mens 2 hadde spyttet i over kr. 5.000,-. Hvis de 2 siste anslås å ha lagt ut kr. 6.000,-, og gruppemiddelene benyttes, har jegerne totalt lagt ut ca. kr. 60.000,-, eller ca. 1.000,- pr. jeger.

Som begrensere av jaktutøvelse ble kostnadene tillagt liten betydning og det store flertall fant jaktkortprisen på kr. 50,- passende.

Hva skiller jegerne i Nordre Øyeren og i Leksvik?

Jegeren i Nordre Øyeren i 1979 var 9 år yngre enn sin kollega i Leksvik. Den lave gjennomsnittsalderen antas å ha sammenheng med jaktidsbestemmelser og den forholdsvis omfattende jegerprøven. Mange av de eldre jegerne, med tradisjoner i området, har holdt seg vekk i 1979.

Men med unntak av alderen er det fellestrekkene mellom jegerne i Leksvik og Nordre Øyeren som er mest slående.

Begge bor de hovedsakelig hjemme under jakta og de begrunner sin jakt i henholdsvis Nordre Øyeren og Leksvik ut fra de samme kriterier.

Manglende fritid og andre gjøremål er momenter som for begge bidrar sterkt til å begrense jaktutøvelsen.

Det er imidlertid tildels store forskjeller i omfang og betydning av de ulike friluftaktiviteter.

Jegeren i Leksvik bader mindre. Han plukker mer bær og sopp, og fisker mindre i ferskvann med unntak av laksefiske. Han jakter noe mindre og ofrer mindre tid og lyst på naturstudier, båtliv, joggeturer og sykkelturet.

Totalt viser jegeren i Nordre Øyeren i 1979 en større friluftaktivitet enn sin kollega i Leksvik, men i første rekke innen aktiviteter som er bedre tilrettelagt i området.

Jegeren i Nordre Øyeren har kjent formålet med spørreundersøkelsen. Dette synes ikke å ha påvirket besvarelsene. Det store sammenfallet med svarene i Leksvik tas som et tegn på at jegeren i Nordre Øyeren har vist stor oppriktighet i sin besvarelse.

Jakta i Nordre Øyeren har hatt og har stor betydning for jegerne og lokalmiljøet. De fleste jakter imidlertid også i andre områder, både i og utenfor kommunen. Prøveordningen med alle dets restriksjoner synes å ha redusert verdien av jakta for jegerne og har ekskludert mange av de som tradisjonelt har jaktet i området.

En antar derfor at innføring av varig jaktforbud i dagens situasjon ikke ville påføre jaktinteressene et like stort tap som det ville gjort før prøveordningen kom i stand.

11. LITTERATUR

- Friluftslivsundersøkelse 1974: Statistisk sentralbyrå. Oslo 1975.
- Gjøvik, J.A. 1979: Lakse- og sjøaurefisket i Gaulavassdraget (Sør-Trøndelag) i 1978. Rapport fra DVF, Trondheim.
- Holtan, H. 1970: Øyeren; En limnologisk undersøkelse 1961-68. Norsk institutt for vannforskning. Blindern. Oslo.
- Jaktstatistikken 1979: Statistisk sentralbyrå. Oslo 1980.
- Jaktstatistikken 1978: Statistisk sentralbyrå. Oslo 1979.
- Kjos-Hanssen, O. 1975: Forundersøkelse av viltinteressene ved planer om vassdragsregulering. DVF-Reguleringsundersøkelsene, Trondheim.
- Obligatorisk jegerprøve: Innstilling fra Jegerprøveutvalget. DVF, Trondheim 1980.
- Reitan, O. og Kjos-Hanssen, O, 1980: Viltundersøkelser i forbindelse med plan om kraftutbygging i Mossa-vassdraget, Nord-Trøndelag. DVF-Reguleringsundersøkelsene, Trondheim.
- Rodem, B. 1980: Jaktens innvirkning på fuglelivet i Nordre Øyeren naturreservat 1979. Foreløpig rapport, intern. Institutt for naturforvaltning, NLH, Ås.
- Valland, N. 1978: Nordre Øyeren naturreservat. Dokumentasjon av naturforhold, verneverdier og bruksformer med forslag til plan for disposisjon og skjøtsel. Del 1 og 2. Institutt for naturforvaltning, NLH, Ås.

VILTRAPPORT (Forts.)

15. *Myrberget, S. og Sørensen, O. J. (red): Spor og sportegn etter store rovdyr, 1981.*
16. *Anker-Nilssen, T. og Røstad, O. W.: Undersøkelser over oljeskadede sjøfugler i forbindelse med oljekatastrofen i Skagerak desember 1980/januar 1981, 1981.*
17. *Punsvik, T.: Jakt i Nordre Øyeren — Brukerundersøkelse 1979, 1981.*

